

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendedmény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Bartha Béla dr. jogtanárhoz** (Nagy-Csapó-utca 396.) intézendők.

A dogma és egyházjog kölcsönhatása.

II.

A tridenti hitvallást utoljára IX. Pius (1869—70.) bővítette ki egy a vatikáni zsinatra és különösen az egyetemes püspökség és családhatatlanság dogmájára vonatkozó toldalékkal. A dogma és egyházjog érintkezésének klasszikus példája áll előttünk a vatikáni zsinat dogmaalkotó tevékenységében. A századvégi felvilágosodottság és hitközöny nyomása alatt ismét a reakció fegyveréhez nyúl a hivatalos egyház s az abszolút universal-monarchia érdekében egy addig vitás egyházjogi elvet a dogma méltóságára emel. A szokás, a gyakorlat, a megállapodott köztudat, mely eddig legalább az egyházjogi elvek s intézmények dogmatizálásánál indokul felhozható volt, az egyházjogi politika utilitarius elvével helyettesített; mert valóban a vatikáni zsinat dogma-alkotási eljárása — tekintettel az universal-episcopatus és a családhatatlanság dogmájára — mással egyébbel nem indokolható. Miután a Concilium Vaticanum Sess. IV. Cap. I. első kánona Péter apostolnak a Jézus Krisztustól nyert primatusát anathémás dogmaként jelenti ki, a második kánon, mely a Péter apostol primatusának a római pápákban való folytonosságáról szól, így folytatja: „si quis dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione, sen iure divino ut b. Petrus in primatu super universam ecclesiam habeat perpetuos successores, aut Romanum Pontificem non esse Petri in eodem Primatu successorem, anathema sit.“ A családhatatlansági dogma a Sess. IV. Cap. 4. canon. 1-ben foglaltatik, melynek értelmében ha a pápa „ex cathedra“ egy, az egész egyház által megtartandó hit- vagy erkölcsi tantételt dönt el, azzal a családhatatlansággal bir, melylyel a Megváltó az egyházat akarta felruházni; tehát a római pápa

ilynemű meghatározásai „ex sese, non autem ex consensu ecclesiae“ megváltoztathatlanok . . .

Sem az universal-episcopatusra, sem a családhatatlanságra vonatkozó dogmát nem lehet pusztán úgy tekinteni, hogy azok által a kath. hittételek számszerű változást nyertek; nem annyira a hitéletben, mint sokkal inkább az egyházjogi életben keresendő azoknak fontossága és hatása. Ez a hatás érezhető az állam és egyház közötti viszony alakulásánál, minek bizonyossága az osztrák concordatum visszavonása, mi a vatikáni dogmákat publikáló „Pastor aeternus“ bullát nyomban követte s az a tartózkodás és gyanakvó ovatosság, melylyel azóta az európai diplomácia a római curia politikájának tényeit fogadja. A „Plenitudo ordinariae potestatis super alias ecclesias“, melyet a vatikáni zsinat a pápa számára megállapított a püspököket a korlátlan pápai hatalom pusztá segédeivé tette, melynek mindenhatóságával szemben még az egyetemes zsinatban sem lelhetnek védő biztosítékot; mert hiszen a vatikáni decretum az önálló jelentőséget ettől is elvonta, úgy annyira, hogy — eltekintve a pápai schisma és eretnekség esetétől — a zsinat az ex sese, non autem ex consensu ecclesiae családhatatlanul döntő pápa mellett egy instructív, informatív, approbatív egyházkormányzati szervvé degradáltatott.

A vatikáni zsinat álláspontján a dogma nem egyéb, mint a hagyománynak biztos és minden kétségen felül álló kifejezése, melyben az apostoli tanítói hivatal képviselője, a pápa a szentírás igaz értelmezését adja. A dogma felette áll a szentírásnak, mert ebből nem javítható és változtatható; vele szemben vagy a feltétlen elfogadás, vagy a kárhozat között lehet választani. Ezért az egyház a dogmáktól való eltérést háresisnek bélyegzi s a szent Lélek elleni bűnökkel azonosítja; továbbá éber figyelemmel

kiséri az irodalmat is, mely tevékenységének a Rómában székelő „Congregatio indicis librorum prohibitorum“ a szerve; ennek véleménye alapján vettettek el nyilvánosan a kath. dogmatika szempontjából inkriminált sajtótermékek és sajtó útján terjesztett tantételek.

A mi az egyházjognak a dogma viszonyait rendező intézkedéseit s ez úton a dogmára gyakorolt hatását illeti, ezt az egyh. fegyelmi és büntető jognak ide vágó része leghívebben tárja elénk. Az egyház a maga megállapított hittételeinek védelmére igen korán érvényesített részint praeventiv, részint repressiv intézkedéseket. A katechumenektől megkivánt hitvallomásban s az első századok dogma-alkotó zsinatainak végzéseiben a praeventiv jellegű védelem nyer kifejezést. Az állami protektoratus kifejlődésével a dogmák védelmére irányuló repressiv intézkedések egész sora kerül be a kelet-római császárok törvényhozásába, minek folytán a dogmák elleni szorosabb értelemben vett egyházi vétségek, az állam elleni vétkek fogalmát is nyerték és gyűjtő névvel „häresis“-nek, eretnekiségnek neveztették el. Justinian törvényhozása kiterjeszti figyelmét az eretnekiség bünére is és a codexban rendelkezéseket tesz „de haereticis“, „de apostatis“. Innen van, hogy a häresisben a római jog a polgári bün tényálladékát látja, annyival is inkább, mivel a római törvényhozás az u. n. katolikus keresztyénségen kívül más keresztyénséget nem ismert el. Az eretnekiség, polgári büntetése az infamia; az atyai hatalom, szenvedő és cselekvő végrendelkezési képesség elvesztése, vagyonkobzás, sőt egyes eretnek szektákhoz való csatlakozás még halálbüntetést is vont maga után. Az eretnekiség fogalmát azonban nemcsak tételes törvények, hanem a tudomány is igyekezett megállapítani, értvén azalatt az egyetemes egyház által elvetett tannak nyilvános vallását és védelmét. A keresztyén vallástól való eltávozás (apostasia fide) és az egyház kebelében oly szakadásnak (schisma) előidézése, mely nem a hitet, hanem csak az egyházi törvényes felsőség alá tartozást érinti, csak jogilag volt a häresissel azonos. A törvényes felsőség iránti vétségre nézve mondja Hieronymus (Can. 26. Causa 24) „Inter haeresin et schisma hoc interesse arbitrantur, quod haeresis peruersum dogma habeat, schisma propter episcopalem dissensionem ab ecclesia pariter separat.“

A kanonjogban is ez a jelentősége van a häresisnek; a Canon. XVII. Causa 6. Quest. 1. Cap. 13, 10, 19. S. 2. 16 csaknem szó szerint ismétli a római jog rendelkezéseit. A IV. laterani zsinat 13-ik Cap.-ban III. Ince egyházi és polgári büntetéssel fenyegeti azt a világi hatóságot, amely

az eretneknek pártját fogni merészelné. Az eretnekiség ellen alkalmazott egyházi büntetések voltak: az anathema, melyet mint „latae sententiae excommunicatio“-t IX. Pius is fentartott 1869-ben kiadott „Apostolicae sedis“ Constitutiójában, mely szerint ezen excommunicatio alá esnek 1. a keresztyén hitet elbagyók (apostata), az eretnekek egyenként és összesen; a kik ezeknek hisznek, az eretnekek pártfogói, befogadói és általában mindenki, a ki őket védelmezi; 2. a kik tudva az egyház által tiltott könyveket olvasnak, tartanak, nyomtatnak és bármiként oltalmaznak; 3. a schismaticusok és a kik a római pápa iránti engedelmséget megtagadják. Egyházi büntetések voltak továbbá: a keresztyéni temetés megtagadása; ezenkívül papokkal szemben: irregularitas, elvesztése a hivatalnak és javadalomnak és ilyenek elnyerésére incapacitas, végül a depositio és degradatio, mely a régi jog szerint a papi jelleg összes jogainak elvesztését jelentette. A niceai zsinat 10. és a neocaesareai zsinat 1. kánona szerint a depositio az az eljárás, mikor a „penitus extrudatur“. Hasonló bünesetnél az ancyrai zsinat 1. kánona nem ilyen depositióról beszél, hanem olyanról, a melylyel „non usus ordinis“ jár. Újabb írók a régi depositiót akkor tartják a degradatióval hatásban egyenlőnek, ha azzal reductio ad communionem laicam van összekötve. Ezekhez járult később számtalan polgári vonatkozású büntetés, melyeknek egyházi büntetési jellegét csak az alkalmazás adta meg, a mikor pl. a fogságbüntetés „per modum poenitentiae“, a pénzbüntetés pedig valami kegyes cél előmozdítása érdekében alkalmaztatott (Conc. Trid. Sess. 25. Cap. 3).

A laikusokra vonatkozó egyházi büntetőjog a maga characterét még akkor nyerte, midőn a keresztyénség, mint sajátos külső kapcsolat a pogány állammal állott szemben. Innen az excommunicationnak kétféle jelentősége. Jézusnak Máté XVIII. 17-ben olvasható kijelentése, hogy a ki a gyülekezet intése után sem hagy fel addigi bünös életmódjával, tekintessék olyannak, mint egy pogány vagy vámszedő (ἐθνητικὸς καὶ τελώνης) a pogány kiátkozás értelmében fogatván fel, hatálya kiterjesztetett a javúlani nem akarónak polgári jogosítványaira is s a kitaszított gyülekezeti taggal, mint polgárilag is kiátkozottal kerültek az egyháztagok mindennemű érintkezést. Az excommunicationnak ezen inkább külső hátrányokban álló fogalmához csakhamar hozzá csatlakozott az a fogalom is, hogy a gyülekezetből kitaszított egyszersmind elveszti a szenteknek egyeségével való ama kapcsolatot is, melyhez a Megváltó az ő országában való részvételét és az üdvigéretet kötötte. Az excommu-

nicationak büntetési characterét fentartotta az egyház a keresztyén államban is, noha a häresis ellen követendő eljárásra már ekkor a bifurcatio elvének alkalmazása lett volna természetesebb olyanformán, hogy a häresis vétségéhez kötött büntetés, illetve hátrányban tett kettős megkülönböztetés kifejezést nyert volna a döntésre hivatott egyházi és világi forumokban; mert hiszen a keresztyén állam azonositván magát az egyházzal, ennek sérelmeit amaz is magáévá tette. Így aztán — a mint az az egyház természetének egyedül felel meg — az egyházi forum által kiszabott hátrány nem a büntetés, hanem a javítás célját szolgálta volna. Ebben az értelemben nyilatkozik Augustinus is, mikor az egyházi büntető eljárásról szólva, ezt mondja „quia curare volo non accusare“ (c. 19. c. 2. Qu. 1-ben idézve).

A mint a kath. egyház az idő folyamán a papi személyek minden vonatkozású bűncselekményeire és vétségeire nézve az egyházi ítélkezés exclusiváját kivívta s a laikusok vallási és erkölcsi vétségeit nemcsak a „notorietas, publicitas“ (köztudomás) alapján tette eljárása tárgyává, hanem azokkal szemben a vádeljárás elveit vette alkalmazásba, lassanként egy perfekt egyházi büntető jog és annak alkalmazására megfelelő szervezet fejlődött ki, melyekben az egyház hivatalos hitvallásának védelméről a legnagyobb figyelemmel volt gondoskodva. Az inquisitio szörnyű működését — a mely pedig szintén a hivatalos dogmák védelmére szolgált — csak futólag emlitem; mert ez inkább az egyháztörténelem, mint a dogmával kapcsolatba hozott egyházjog tárgya, a mennyiben a vérben dolgozó inquisitio sem szervezetét, sem működését tekintve nem nyert egyetemes jog szerinti szabályozást. Az egyházi büntettek mellett még olyan világi büntettek feletti ítélkezésben is részt vett az egyház, melyek az ő tanaira és rendelkezéseire némi vonatkozással voltak, vagy az általa megvont erkölcsi határokat sértették; ezek a bűnök nevezettek „delicta mixti fori“-nak s reájuk a birói illetékesség tekintetében a praeventio nyert alkalmazást a XV. századtól kezdve. Ma már az egyháznak ez a iurisdicciója teljesen megszűnt, a mennyiben az egyházi büntető jog concurrentiáját az államhatalom e téren teljesen kizárta. Ellenben nem teszi vitássá az egyháznak azt a jogát, hogy az általa büntetendőnek tartott cselekmények ellen saját fegyelmi joga szempontjából, a világi büntetés alkalmazására való tekintet nélkül lelki eszközökkel eljárjon. Ennek az elvnek a keresztyélvitele az állami egyházfelség-jog fogalmi határait s az egyház ennek megfelelő önállóságára alapított és mióta az állami és

egyházi ügyek elválasztásának processusa folyik, a modern államok mindegyike igénybe is vette azt. Az állami törvényhozások légtöbbsége ide vonatkozólag nemcsak általános elveket codificalt, hanem az egyházi büntető és fegyelmi eljárás joga számára az egyes esetekre kiterjedő materiális korlátokat is megvonta, mely szerint a legtöbb államban — így nálunk is — az általános egyházi büntető hatóság úgy eszközeinek minőségére, mint alkalmazásának céljára és fogantatásának formájára nézve államtörvényileg korlátozva van.

Látnivaló tehát, hogy valamint az egész vonalon, úgy különösen a dogmák védelmére irányuló egyházhatósági tevékenység tekintetében a kath. egyház keze nagy mértékben megkötött a modern államélet szerveződésének mai korában; de még mindig nem annyira, hogy „pro foro interno“ hatásos eszközökkel ne léphetne fel a hivatalos egyház dogmákban kifejezett hitét megtagadó vagy gáncsoló egyháztagok ellen. Ezt konkrét esetekben következetesen meg is teszi.

A protestáns egyházban a dogma és az egyházjog kölcsönhatása igen laza; sőt a kölcsönhatásnak az egyházjogi elvek, intézmények dogmatizálásában jelentkező iránya a prot. egyházban nem is érvényesült. A protestáns egyházjog a történelem folyamán itt-ott mutat tendenciát, sőt eredményt is a dogma viszonyainak rendezését illetőleg; de következetes elvek érvényesítéséről és maradandó alkotásokról itt szó sem lehet. A szabad vizsgálódás, melynek jelszava alatt a reformatio megindult, kizárt minden formát, békót, bilincset, mely a lelkiismereti, a hitbeli szabadságra nézve feszélyező volna; és ha még is a protestáns egyházban symbolumakkal és hitvallás kényszer egyes egyházjogi intézményeivel találkozunk, amazt a külső ellenséggel szemben való igazolás, a belső elleni védelem, emezeket az az át örökítési, folytonossági erő indokolja, mely alul a legerősebb ellenhatással telt mozgalom sem mindig emancipálhatja magát.

A protestáns egyház a szent irásnak tulajdonít olyan erőt, mely mindennek felette áll, a mi az egyházban tanítatik: ebből ítélendő meg a dogmáknak, symbolumoknak, mint másodlagos jelentőségű kútfőknek igaz értelműsége. Az egyház ide tartozó álláspontját a Concordiae Formula fejezte először ki: A szentírás ismertetik el egyedüli birónak, mértéknek és szabálynak, a melyhez, mint próbakövhöz, mérendő minden dogma igaz vagy hamis volta. A többi symbolumoknak nincs mérvadó tekintélye, hanem azok pusztán a mi hitünkről tett tanúbizony-

ságok és azt mutatják fel, hogy egyes korszakokban a szentírás vitás tételei felől miként vélekedtek a hittudósok és hogy minő indokokból lettek elvetve és kárhóztatva a szentírással ellenkező dogmák. Azonban hivatkozással az apostoli idők és az öskeresztyénség gyakorlatára a *symbolum Apostolicum*, *Nicaenum*, *Athanasium*, mint az egyetemes keresztyén-hit rövid és helyes vallástételei elismertnek és az azokkal ellenkező eretnenségek elvettetnek a *Conc. Formula* által is.

A tanítás és hitvallás szabadságát érintő jogi rendelkezések directe csak az ige hirdetőire érvényesek. A hitvallás jogi érvényére vonatkozik szemben az ige hirdetővel a gyülekezeti tagok azon joga, hogy az evangélium tiszta hirdetésének az egyház által rendelt formákban leendő eszközlését megkivántatják. Arra nézve, hogy a megállapított hitvallás hatálya az egyháztagok iránt minő jogi következményeket szül, jelenleg abból kell kiindulni, hogy az önálló egyháztag tagsága bizonyos *particularis* egyházban az államjogilag szabadon hagyott kilépés mellett teljesen önkéntesnek tekintendő és az egyháztagsággal egybekötött jogai csak akkor szüntethetők meg, ha az egyházat szemben más felekezetekkel elhatározólag jellemző tanait egyenesen és nyilvánosan megtagadja. Ez a nézet azonban nem jutott általános elismerésre; sőt az evangélium szerint reformált egyházban úgy áll a dolog, hogy mindaddig, míg valaki az egyháztól törvényes formák között és önkéntesül el nem szakad, egyháztagnak tekintetik, bármennyire ellenkezők is szóval vagy írásban nyilvánított hite a *symbolicus* könyvek értelmével.

A *symbolicus* könyvek tekintélyét főleg a *rationalisticus theologia* szállította alá, melynek hívei a reformátusok által követett iránytól messze eltérően nagy harcot idéznek elő az egyház kebelében, mely befejezve mai napig sincs.

A korábbi időkben magáévá tette a gyakorlat a lelkészek esküvel való kötelezését a *symbolicus* könyvek hittételére; ma az *evangelicus* egyházban ez pusztán arra szoríttatik, hogy az eskü általi kötelezés csak a *symbolicus* könyvek értelmében való tanításra terjed ki. Ezen a téren különben a gyakorlat igen eltérő; míg például Hannoverben a lelkészek az u. n. „*Corpora doctrinal*“ aláírásával arra kötelezik magukat, hogy az illető *symbolicus* könyvekben foglalt keresztyén vallást követendik minden korlátozás nélkül; addig a *branschweigi* eskü minta már a „*quia concordant cum scriptura sacra*“-féle korlátozást felvette.

A mi a dogmákat védő protestáns egyházi büntető és fegyelmi jogot illeti, a reformátusoknál

és más régi egyházi rendelkezésekben olvasható eretnenségi bűn említése arra mutat, hogy még akkor nem jutott megállapodott köztudatra sem az eretnenségnek a római és kanon-jogi jelentősége, sem azoknak a jogoknak mértéke, melyeket a prot. egyház az ő tagjainak hite felett gyakorolhat. Protestáns elv lévén, hogy erőszak senkinek a hite felett ne gyakoroltassék, az egyház a tévtanokat csak mint tévedéseket elveti a nélkül, hogy egyházi bűnöknek minősítene; úgy hogy ha egy pap tévtanokat hirdet, az e miatt hivatalvesztésre szóló ítélet jogi indoka a hivatalra való képtelenség, nem valami egyházi bűncselekmény elkövetése. Ha egy laikus a dogmák elleni vétség következtében úrasztalához nem bocsátatik, ez a kizáratás úgy jön tekintetbe, mint ama vétségnek önmaga által előidézett következménye, de sohasem a büntetés szempontjából.

A prot. egyház is megtiltotta az általa kifejezetten tévesnek nyilvánított tanok terjesztését; de ez a tilalmi joga, *censurája* nem tudott oly önállóságra vergődni, mint a kath. egyházé; mert az állam a *reá* nézve nem közömbös tanok terjesztését saját rendszetének tárgykörébe vonta; az egyház felhívására azonban megadta a védelmet, minden olyan esetben, mikor államilag elismert egyházi jogosítványok megsértése forgott fenn tévtanok terjesztése útján. Minden más olyan tanok terjesztése esetén, melyek nem esnek az államilag elismert jogok megsértésének nézpontra alá, az állam pusztán azon indokok által határozza meg magatartását, melyeket általában egy vallás megakadályozásánál szokott tekintetbe venni.

Hazánkban a protestáns egyházjog gyakorlata a dogma elleni vétségek fegyelmi elbánása tekintetében nagyon ingadozó: az egyöntetűség helyett *particularis* szétagoltságot, a folytonosság helyett ingadozó változásokat találunk. Régibb és újabb törvénykönyvekben és rendszabályokban foglaltatnak ugyan rendelkezések a hitcikkek-től való eltérés ellen, de azokat a praxis igen lanyhán vette; míg végre a fegyelem védelme a hitcikkek mellől teljesen eltávolított.

Mint a történelmi levezetésből láttuk, a római kath. egyház az adott viszonyokhoz képest a legteljesebb mértékben használta ki a védelmi erőt, mely a dogma és egyházjog kölcsönhatásában rejlik; ez eljárással úgy a tannak, mint a jognak bizonyos merevséget kölcsönzött, melynek a folyton haladó világ-szellemmel való esetleges összeütközéseiben rejülő hátrányt, a szilárdság és állandóság ellensúlyozá.

A protestáns egyház — egyes érintkezési pontoktól eltekintve — a tan- és jogéletre nézve

a dualismus álláspontjára helyezkedett és míg egyfelől a dogma viszonyainak rendezésébe hatalmi kényszert bevinni vonakodott, másfelől a dogmák méltóságát vélte megoltalmazni az által, hogy a hitvilágába a múltó emberi alkotásokat felemelni nem engedte. Az egyháznak eme magatartása a lelkiismereti szabadság idealis nézponjtjáról egy hang kifogással sem érinthető; egy tisztán lelki kapcsok által egybe tartott társaságban más törvény mérvadó nem is lehet. Ámde az a kettős kötelezettség mely a látható egyházra néz a feltétlen lelkiismereti szabadság némi modificalását igényli, Egyik kötelessége a tagok iránt az, hogy azonosságát, történelmi folytonosságát az alapvető tanokkal megőrizze s az Isten igéjét ezeknek szellemében predikáltassa: másik kötelessége is, mely mint az állam által elismert nyilvánjogi korporatiót köti, azt követeli, hogy az elismertetésének feltételét képező tantételeket úgy maga megtartsa, mint másokkal megtartassa. Mindkét kötelezettség a tantételek formulázásának bizonyos minimalis mértékét igényli, melynek tiszteletben tartását, ha az egyh. fegyelem keresztyéni és humanus alkalmazásával biztosítani akarja, igénytelen nézetem szerint sem Krisztus tanításával, sem a múlt idő történelmével ellenkezésbe nem jut; sőt ezekkel megegyezésben önmaga iránti kötelességét is teljesíti.

Heidelberg.

Dr. Baltasár Desső.

Lelkészválasztási törvényeink.

I.

A 188. és 189. §§.

A debreceni zsinat, átvéve Erdélytől, tette ezeket (t. i. a törvényeket) az egész magyarországi ev. ref. egyházra kötelezőkké. De míg itt talán semmi visszatekintést nem támasztva (legalább én ilyesminek sem írott okmányokban, sem a közhangulatban nyomára nem akadtam) általmentek a köztudatba: addig a magyarországi (Királyhágón túli kerületek) papságának sem testének, sem lelkének nem kellett. Az általános kedvetlenség 10 év alatt nem szűnő moraja eredményezett is azokban többféle módosításokat. Sok hibát, fogyatkozást igazolt az élet 10 év alatt, mit sokan a törvény megalkotása után azonnal kimutattak. Lehet, hogy mire a 2-ik 10 év elteltik, a 3-ik zsinat kezeiből egy egészen új törvény kerül ki, melynek a lényege sem lesz az, a mi a mostanié. A 2-ik zsinat alkotásában is meg van még az alapeszme: iskolai készütségnek, jobban mondva, az iskolában nyert bizonyítványnak az életben, gyermekes, iskolás módon kiszámított kalkuiusok és osztályba sorozott egyházakkal jutalmazása.* Talán az idő akkorra

* Az iskolai készütség, kétségkívül nem egy az abszolút érdemmel. De elvégre is feltétlenül tekintetbe kell azt venni s meg is kell azt jutalmazni, mert mégis csak több garantíát nyújt az az ifju ember a jövőt illetőleg, a ki iskolai tanulmányait p. o. kitűnő sikerrel végezte be, mint az a másik, a ki mindenik

megérleli a közhangulatot annak beismerésére, hogy ez céltévesztett törekvése a törvényalkotóknak.

Az osztályozás megváltoztatásának szükségét a változott viszonyok hozták elő, a mint azt a D. P. Lap 25. sz.-ban Kovács Sándor megmutatja. Én másik cikkemben az egésznek elvetését együtt a minősítéssel, vitatom. A címben kitett §§-ok fogyatékoságát pedig az erdélyi specialitások egyike hozta felszínre. Most erről akarok szólni.

A 188. §. azt rendeli, hogy a minősítési fokozatot megállapítja és az okmányt, melylyel bárhol is pályázni lehessen, kiadja az egyházker. elnökség. Kár volt, hogy az erdélyi egyházkerület zsinati küldöttei, a kiknek ismerniök kellett az erdélyi sajátos viszonyokat, e tétel formulázásánál nem tisztázták a helyzetet, mert akkor így, vagy úgy, vagy figyelembevételével az erdélyi jogszokasnak, vagy elvetve azt, világos törvényt lehetett volna alkotni. Így, mivel az unio csak törvényben van meg, de nem egyszersmind a szívekben, a törvény e §-a a visszavonás, keserőség üszkét dobta a testvéregyházkerületek közé.

Megkezdődött a keserőség ott, a hol erdélyi egyházkerületi papok pályáztak Királyhágón túli egyházak papságára. Kérvényöket alaki hiba miatt visszaútasították. Az alaki hiba volt a 188. §. meg nem tartása, a mennyiben az ezen §-ban előirt minősítési okmányt az illető jelölő bizottságok (igy nevezem) felfogása, de még épen az erdélyi egyházjog szerint is, nem „az egyházkerületi elnökség” adta ki. És a most tartott egyházker. gyűlésen, a legközelebbi konventen történtek után, keserőséget okozott ez a különben jó akarattal könnyen elintézhető összeütközés, az erdélyi püspöknek.

En e fejtegetés rendjén megpróbálom megvilágítani először azt az igazságot, mely az adott törvényben benne van; azután azt, vajjon a törvény ezen §-a helyesen következetesen van-e megalkotva?

Mindenekelőtt magának a meglevő törvénynek igazságára nézve megállapíthatom, hogy azt, illetőleg annak egytételét köröm szakadtig hajtani valamely kerületnek nincs joga, a mikor egy másik rendelkezése ellen az összes kerületek vétettek, semmibe se vévén annak parancsát. Ugyanis a 189. §. ezt rendeli: „A rendes lelkészek és tanárok, helyettes és segédlelkészek minősítési osztályzata *nyilvánartandó s az egyházkerületi jegysőkönyvekben évről-évre felveendő.* E §-nak melyik egyházkerület tett eleget 5 év alatt? Tudtommal egy sem. Ha kölcsönösen elnéznek egymásnak egy nagyon szembetűnő mulasztást: akkor igen könnyen elnézhetne egyik a másiknak olyan alaki hibát, a mely hogy az ő saját szempontjából nem hiba, azt meg lehetős erősen bizonyíthatja.

Ugyanennek a törvénynek igazságára nézve megállapíthatom másodsor, hogy e felett az egyházkerületek önmaguk közt, ha reájok van bizva, megegyezni soha nem fognak. Ezt a konventnek, mely a törvény 52-ik §-a szerint „a magyar ref. egyházat egyetemesen érdeklő ügyek elintézésére hivatott testület”, végérvényesen el kellett volna döntenie,* illetőleg az 58.

vizsgának kétszer ment neki. Ha ez így nem volna: úgy értelme a tanuló megfeszített szorgalmának se volna. Aztán utoljára is: vagy könnyű dolog kitűnő iskolai bizonyítványt szerezni, vagy nem könnyű dolog. Ha könnyű? Tessék megszerezni mindenkinek. Ha pedig *nem* könnyű? Akkor már érdem annak a megszerzése s arra tekintettel *nem* lenni igazságtalanság.

Szerk.

* Akart is végérvényesen döntenie s az ügyet napi rendről esakis az erdélyi püspök úr körelmére vette le addig, míg a püspök úr szavai szerint „a tiszántúli kerület felirata felterjesztetik”.

Szerk.

§-ban (c pont) megadott jogánál fogva a zsinatnak ezen határozatát is a maga egészében végre kellett volna hajtani, elrendelvén, hogy mindenik kerület elnöksége, tehát a Királyhágón túli 4 kerületben a püspök és főgondnok, az erdélyiben a legidősebb *világi főgondnok* (mert csak az az elnök!) (talán a jegyzővel együtt) állítsák ki minden papnak, tanárnak minősítési okmányát és azt az egyházkerületek közgy. jegyzőkönyveibe felvévén, onnan adja ki esetről-esetre a minősítési okmányt ugyanazon elnökség. (Vajjon, hogy volna képes ezt elvégezni az erdélyi egyházkerület ez időszerűtől főgondnoka a ki tudvalevőleg Budán lakik és állandóan miniszterelnöki teendőket végez!) Mivel pedig a zsinat a törvény 8-ik §. 2-ik bekezdésében az erdélyi egyházkerületnek alkotmányos szervezetét az AC. és CC. 1 r. stb. alapján érintetlenül hagyja; másfelől pedig mivel magában Erdélyben is vitás kérdés az egyházker. közgyűlés elnökének és a püspöknek jogköre e tárgyban: a konvent tisztelve a zsinat állásfoglalását, engedékenységet az erdélyi egyházkerülettel szemben, a kerületi közgyűlést kellett volna, hogy megkérdezze nyilatkozatételre aziránt, kinek adja hát meg a minősítési okmány kiállításának a jogát! És az erdélyi egyházkerületi közgyűlés határozatával a konventnek megkellene volna elégednie, bármi lett volna is az, mivelhogy ugyanazon AC. stb. alapján az erdélyi egyházker. közgyűlés erre a kerületre nézve egyenesen törvényhozói hatalommal bír* és az egyetemes konventnek, mint a zsinat törvényei végrehajtójának jogában állana a kerületeket rá szorítani az erdélyi kerületnek e tárgyban hozott és általa elfogadott határozatának tiszteletére**. Mig az egyes kerületek a mi alkotmányunk törvényei alapján nem tartoznak tudomást venni az erdélyi kerületnek az egyetemes törvényvel legalább látszólag ellenmondásban álló külön egyház jogáról a legközelebbi közgyűlési határozat után annyival kevésbé, mert joggal mondhatják: Ime, az erdélyi kerület maga sines tisztában a felől, kit illet hát törvényei alapján ez a jog! A püspök, mint szellemi, lelki (spiritualis) dologban magának követeli az intézkedés jogát, de nem támaszkodhatik ő sem közvetlen rendelkező tételre törvényre, hanem csak a gyakorlat által szentesített jogszokásra; ellenben theol. tanárok is, a zsinati törvényhez alkalmazkodva a közgyűlés elnöke, vagy ez és a jegyző számára vitatják a jogot (Pokoli, Nagy Károly, Debr. Prot. Lap tudósítása). Végül is a közgyűlés hoz egy határozatot, melylyel a Királyhágón túli kerületekbe pályázni akarók ügyét egy hajszállal sem viszi elébb, kimondván, hogy a minősítési okmányt a püspök és a legidősebb világi főgondnok írják alá (ugyanazon tudósítás). Hiszen ha egy helyen a pályázó kérvényeket visszaütötték, mert csak a püspök írta alá: azért tették, mert a magok szempontjából, a királyhágóntúli egyházkerületek alkotmányos szervezetéből indultak ki. — Adandó alkalommal egy ilyen minősítést más helyen visszadobhatnak azzal, hogy ez nem törvényesen van kiállítva, mert Erdélyben az egyházker. *elnökség* nem a püspök és a főgondnok, hanem *csak* a legid. világi főgondnok és az is igaz volt; ez is igaz lesz! Furcsa, mégis meg lesz, mivelhogy — mint mondtam — unió van de csak a papiroson és nem a szivekben.***

* No — talán nem éppen...!?

** Hát Erdélyt ezek a kerületek mire „kényszeríthetnék” aztán rá!?

*** Ez nem a Királyhágón inneni 4 egyházkerület bűne; hanem az erdélyi kerület érdeme lesz, ha valósággal uniónál. Nagy Péter erdélyi püspök mondotta volt a debreceni zsinat

E zürzavarban csak a méltányosság, a jóakarát segíthet. És nekem már 2 ízben, 2 külön egyházmegyében, nem is volt kellemetlenségem. Első helyen előre látásból megkérdezvén, az illető utasítására beküldtem mindennemű bizonyítványaimat a minősítési okmány mellett. Második helyen pedig — mivel már akkor olvastam eseteket — elküldtem a pályázásra engedély megadása végett az illető püspökhöz a mi püspökünk által kiadott minősítési okmányt és ő rávezette az engedély megadását, a bizottság pedig elfogadta azt.

Igy tehetnének mindenütt annyival inkább, hogy az innen pályázók többnyire onnan szakadtak ide és most visszasírnak az emésztlő honvágytól az elhagyott szülőföldre. Saját szülőtteiket, neveltjeiket dobják el magoktól farizeusi betűrágással*. A méltatlanságot súlyosítja aztán az, hogy akárhányan még otthon lakunkban elnyertük a legfelső képesítést és e képesítés ugyancsak otthon az idegenben szenvedett sok keserűség, nehéz munka (nem olyan, mint a magyarországi papok!) és bőséges lelkipásztori tapasztalatok *miatt* elveszti erejét a betű felett való egyenetlenkedés folytán.

Jó-e tehát maga a törvény? Felelet: nem. Míhelyt valamely törvényt magyarázgatni lehet, az már nem világos. Ha nem világos valamely törvény, annak elcsavarásából baj származhatik, tehát nem lehet jó. Csak formulázni kellett volna másképen, az az beletenni az erdélyi egyházkerület külön jogát s nem álltak volna elő bajok. De következetesség sines a két §. megalkotásában. A 189-ik §. feleslegessé teszi a 188-at, a melynek keresztülvitele sokszor elháríthatatlan nehézségekbe ütközik. Megeshetik ugyanis nagyon könnyen, hogy míg egy pályázni akaró pap ügyét ellátja az esperes; az felküldi a püspöki hivatalhoz; véletlenül nincs otthon a püspök heteken át; a főgondnok távollétére még több az eshetőség: végre is míg a pályázó minősítését kézhez kaphatja, a rövid pályázati határidő rég letelt.

Nem lett volna tehát szükség csak egy §-ra, mely elrendelje minden lelkész jellegű egyén minősítési táblázatának az egyházker. elnökségek által egyszermindenkorra kiállítását és az egyházker. közgyűlések jegyzőkönyveiben közzétételét az 1 év alatt előfordult változások kitüntetésével és az ujonnan lelkészjellegű nyert egyének bevitelével. Mivel az egyházkerületek közgyűlési jegyzőkönyveiket egymásnak kölcsönösen megküldik: pályázásoknál a pályázóknak egyszerűen kérvényeiket be kellett volna küldeniök az illetékes püspöki hivatalhoz, a hol a pályázó egyén egyházkerülete jegyzőkönyvéből egyenesen a kérvényre azonnal rávezethették volna a minősítést és pedig sürgős szükség esetén püspök távollétében az ő teendőivel megbízott, meghatalmazott helyettes is. Ez nagyon egyszerű, tehát nagyon könnyű, mégis minden törvényszegést kizáró intézkedés lett volna.

Végül mivel egy lelkésznel jutalmazásra egyedül „a gyülekezetek lelki gondozása és építése” méltó: elrendelte volna a törvény, hogy erről (ha van miért?) az esperestől mellékelhet egy szolgálati bizonyítványt a pályázó pap.

Nagy István,
ref. lelkész.

előtt „eljön az idő, mikor Erdélyt csak az unió tarthatja meg”. Vajjon ennek az időnek a jelei nem mutatkoznak még? És ha igen: mi áll ellene annak a valóságos uniónak? Szerk.

* Bocsanat! A törvény azért törvény, hogy megtartassék. Volentem discit, nolentem trahit* s az is igaz, hogy „lex videt iratum; iratus legem non videt”.

Szerk.

Nyílt levél.

Egy kis magyarázat.

Nagytiszteletű Szerkesztő úr!

E b. Lap f. évi június 18-iki számában megjelent vezércikkben két szerkesztői megjegyzés olvasható.

Nem vagyok barátja a szörszálhasogatásnak, sem a közfelfogás értelmé szerinti kicsinyeskedésnek, de annak sem vagyok mestere, hogy a valamely eszme körül csoportosítható gondolatokat egy magam kitalálhassam és egy hírlapi cikk keretében elmondhassam. Meg fogja tehát bocsátani a t. olvasóközönség, ha egy pár gondolatot az említett szerkesztői megjegyzésekre okot szolgáltatott s meg fogja bocsátani azt is, ha azokat a megjegyzéseket Nagyt. Szerkesztő úr engedelmével alkalmul használom fel gondolataim igen rövid megmagyarázására.

Megvallom, hogy e kényes tárgynál (t. i. lelkészminősítésnél) nagyon bajos dolog egy fiatal embernek mindent és úgy a hogy gondolta elmondani. A vélemények nagyon különbözök az embereknél. És ezt tiszteltben tartani, manapság a ritkább erények közé tartozik. Sőt egy-egy nézetnyívánítás a kor ferde társadalmi moráljának mérlegében élőhalottá tehet es tett is már sokakat.* De bizom abban, hogy e b. Lap minden olvasója azon fárad és munkál, hogy a vallásos moral és csakis ez a valódi! absorbeálja a társadalmi sajátos morált; és így felette áll mindazon halfelfogásnak, mely a vallásos és általában az egyházi élet keretén kívül az őszinte igaz szót és egyéni véleményét célzatos rossz akarathoz, vagy önző érdekek szolgálatában állónak szereti tekinteni. Ez a bizalom ad bátorságot arra, hogy az általános jó előmozdítására őszintén elmondjam szerény véleményemet a szerkesztői megjegyzések felett s a mennyiben tehetem, úgy a Nagyt. Szerkesztő urat megnyugtassam, mint az igen tisztelt olvasó közönség gondolkozását is közelebb tereljem az enyémhez.

Az első megjegyzés a *kitüntetéssel képesítésnek* szánt, példaképen felhozott *két esztendő* előnyt véli *nagyon is kevésnek* a szorgalom és tehetség jutalmazására. Nem akartam a kérdés taglalásába, részletekbe bocsátkozni, csupán általánosságban kívántam bemutatni, miként vélném én célra vezetőleg megoldani a *lelkészminősítést* kapcsolatban az egyházak osztályozásával. Hogy kettőnél több évi előnyt is lehetne biztosítani, azt a *például* szó határozottan magában foglalja. Én azonban két évet teljesen elégnék tartok. Mert a mai rendszer mellett is csupán egy évi előny kiszámíthatatlan fontossága a pályázó lelkészre, vagy plane segédlelkészre nézve. Viszont ennek hiánya beláthatatlan káros következményű lehet. Egész jövője, boldogsága, vagy boldogtalansága függ attól nagyon sokszor a kezdő ifjú lelkésznek. Tény ez, a mit oly sokszor beigazolt a tapasztalat. Ne nézzük olyan kicsibe azt a két esztendőt, hogy *nagyon is kevésnek* deklaráljuk. Hiszen a cikk tendenciája épen az, hogy a tapasztalat a szolgálatban szerzett érdem és ismeretek képezzék a főtenyezőt a minősítés megállapításánál. Ha tehát valaki csupán bizonyítványa alapján két évvel hamarabb lehet lelkész, mint más az vulgo az teszi, hogy megtoldottuk az életét két esztendővel. Vessük csak össze ezt a többi tudományzakok képesítésével! Egy pálya sincs, mely a kitüntetéssel végzett ifjunak

* Ilyet vallásos társadalomról kimondani talán még sem lehet. Szerk.

ily előnyt adna,* magára hagyja az illetőt mindegyik, hogy arravalósága, hivatottsága által szerezzon érvényt bizonyítványának. Ha már most törvényben biztosítjuk a kitüntetéssel képesítés vagyis a bizonyítvány érvényét a két évi előny kimondásával, a pályavégzett ifjak jövőjének olyan bázisát vetjük meg, a milyennel egyetlen más tudományos pálya sem dicsekedhetik. Az egyházak proponált osztályozása nélkül természetesen ez is csak üres frázis lenne!

Két esztendő az idő végtelenében semmi, de az ember életében nagy idő! A szorgalom és tehetség jutalmazására, mert nem mindig van együtt e kettő, alkalmas is, elég is. A tudós tanár urak tudják azt legjobban, mit ér az egyik, mit a másik; s tudják azt is — és ezt mindnyájan tudjuk, — hogy az élet mint mond ellent nagyon sokszor a bizonyítványnak. Ne legyünk hát túlságos bőkezűek a jutalmazásban! Csakis akkor leszünk méltányosak, ha a tehetséget és szorgalmat túl nem becsüljük, sem annak értékét nagyon le nem szállítjuk. Van akárhány kollegám, a kik ha csak egy évvel is előnyben lettek volna, már régen túl volnának a ma már politikai választások niveaujára szállott lelkész választás izgalmán anélkül, hogy ilyesminek csak árnyéka is lebbent volna. Hát még két esztendő! mily előre vinné ügyét.

Olyan jutalom volna tehát *két esztendő*, milyen a világi tudományok szakpályáin nincs sehol, de egyszerűs mind a legalkalmasabb eszköz arra nézve, hogy a theologia megnépesedjék nemcsak szegény szülék, de jómódu előkelő uraink tehetséges gyermekeivel. Mert annak tudata, hogy a szorgalom és tehetség így jutalmaztatik, midőn a tanulási vágyat felkelti, a nemes versenyt előidézi: vonzó erőt is gyakorol! Ime így függ össze *közvetlenül minősítés* — és nem a lelkészek, illetőleg az egyházközségek jelenlegi osztályozása, a mint a második szerk. megjegyzés sajátos következtetéssel mondja így függ össze mondom, a minősítés a hittanhallgatók létszámával!

De menjünk tovább!

Ha theológiáinkon előkelő uraink gyermekeit is látni fogjuk, csakis így lesz olyan lelkészi karunk, mely a katolikusok hasonló lelkészi karával kiállja a versenyt minden téren. Hiába! a születés már magában véve is tekintélyt parancsol! Azt sürgetjük folyton-folyvást, hogy világi uraink és főuraink jobban-jobban magukévá tegyék az egyházak és lelkészek ügyét. Ennek szükségét is érezzük épen a tekintély csökkenése vagy hiánya miatt. A katolikus lelkészi kar domináló ereje épen abban rejlik, hogy előkelő főurakat számlál soraiban. Erre kell törekednünk nekünk is! A minősítésnek általam ajánlott módja egy lépeső volna erre. A világi tudományok terén szabadabb mozgás lévén, a pálya végzése után a megélhetés kinek-kinek tehetsége és hivatottsága szerint *azonnal* lehetővé van téve; azért önzönlük el azokat a fiatal emberek. A *theologia* ezt *eddig* nem nyújtotta. Most ha a minősítés az említett alakot nyeri s az egyházak osztályozása is megfelelő átalakuláson megy keresztül: biztosítva lévén a megélhetés szilárdabb — mert törvényben gyökerező — alapon, mint más pályákon, a theologia népességben és szellemi erőben, a lelkészi kar pedig tehetséggel párosult, vagy tehetség szülte tekintélyben és anyagi erőben nyerni fog. Így függ aztán össze *közvetve* az egyházak osztályozása is a hittanhallgatók létszámával.

* Van! Szilágyi Dezső elrendelte, hogy a kitüntetéssel végzett jogászok névsora az igazságügyminiszterhez évről-évre felterjesztessék. Szerk.

Ezekre céloztam nevezett közleményben foglalt szavaimmal. Így értettem ama kifejezéseket, a melyek a szerkesztői megjegyzésekre okot szolgáltatottak.

Remélve, hogy szavaimat így röviden megmagyarázva Nagyt. Szerkesztő urat is megnyugtattam, e b. Lap t. olvasóit is felvilágosíthattam: ezzel a tudattal végzem soraimat: Salvavi animam!

Mező-Túr, 1898. jun. 29.

Kovács Sándor,
ev. ref. s. lelkész.

TANÜGY.

Szegények vagyunk — kevesen vagyunk.

Minden, általunk nagyon alapos okokból kívánt módosítás mellőzésével idestova törvénynyé lesz a lelkész-fizetések kiegészítéséről szóló s már szentesítés előtt álló törvényjavaslat. Hogy ennek tárgyalása folyamán jogos kívánalmaink talán kellő figyelembe nem vétettek, ismerjük el és valljuk be, ennek jórészen magunk voltunk okai; erről azonban ma írni és beszélni nemcsak elkésett, de elkésztő dolog is volna.

Jól tudjuk, hogy a szentesítendő törvényjavaslat felekezetünk nagy bajait orvosolni, megszüntetni nem fogja, s e leendő törvényt csak ideiglenesen ható csillapító szernek tekinthetjük, mely kis ideig igen kis mértékben enyhíti talán égető fájdalmainkat, miket sajtó sebeink okoznak.

A létező baj, a betegség, mely egyházunk életerejét emészti, ily csillapító szerekkel nem, — de csakis gyökeres kúrával gyógyítható; és ezt a kúrát, ezt az orvoslást bizony nem várhatjuk mi önmagunkon kívül senkitől.

Segíts magadon, — Isten is úgy segít!

Olykor azonban kicsiny dolgoknak is vannak üdvös hatásai, eredményei; így történt ez e törvényjavaslat-tal is. E hatás, ez eredmény abból áll, hogy habár némileg elkésetten is, azon vitákból, melyeket e javaslat előidézett s a protestáns közvélemény megnyilatkozásából — sőt mondhatjuk, feljajdulásából — meggyőződtek egyházunk vezéreibei, hogy helyzetünk tarthatatlan s nem kell sem „felekezetenkívüliség“, sem „socialismus“, ha az egyházunkat fenyegető veszélyt elhárítani nem sietünk — elpusztulunk. Igen, elpusztulunk, mert szegények vagyunk és kevesen vagyunk! Egyházunk fejei belátták, hogy azok a vállak, melyek egyház és iskola fentartása terhe alatt görnyedeznek, e terhet tovább viselni nem képesek és látják, hogy azon minden emberi és isteni jog- és igazsággal ellentétben álló rendszer, — helyesebben mondva rendszertelenség — mit egyházi adózásunknál látunk, további foltozgatásokkal nem javítható, tovább fenn nem tartható.

Még az 1891—3. évi országos zsinat fontosnak vélte a konventi képviselők választásának módjáról vitatkozni s egyházunk javát gondolta előmozdítani az erdélyi ev. ref. egyházkerület különlegességeinek — ma már károsnak tapasztalt — dédelgetésével; az egyházi adózás javítására pedig elegendőnek tartotta a törvény 245—250. §-aiban foglalt intézkedéseket és egyik zsinati tag azon javaslatát, mely az egyházi adózás reformjait célozta, zsinatunk egyik előkelő hivatalos tagja e határozattal: ridegen elutasítandó — látta jónak köszönteni.

Ma már e ridegséget minden oly javaslat iránt, a mely adózási rendszerünket javítani célozná, aligha

fognók tapasztalni sem az alsóbb, sem a felsőbb körökben. Tehát haladtunk! Kicsinyek és nagyok egyformán érzik, hogy az „eddiggi gyakorlat fentartásával“ (245. §.) azon nagyon is felesleges kijelentéssel, hogy „az egyházak jogosultak az osztályba sorozást behozni“ (246. §.), sőt magával a 25% adózás megengedésével (247. §.) a fenyegető veszélyt el nem háríthatjuk.

Konventünk, ha már a lelkészfizetési kiegészítésről szóló törvény tárgyalásánál méltányos kívánalmaink megadását eszközölni elmulasztá is, van reményünk, hogy a kellő adatok beszerzésénél akként készíti elő adózási ügyeinkre javaslatát a jövő országos zsinat elé, hogy egyh. törvényhozásunk e téren végre nem foltozgatást, de reform-munkát végezhesen.

Haladtunk! Haladásunkat nagyban elősegíté egyháztársadalmi nagyjelentőségű alkotásunknak, egyházkerületi egyházi értekezletünknek áldásos működése.

S mily különös, mennyire jellemzi a mi kálvinista tapintatlanságunkat, figyelmetlenségünket, sőt — mondhatjuk — gyöngédtelenségünket, hogy éppen azt a férfit, ki nem riadt vissza a „rideg visszaütéstől“ és azt a másik derék egyházi férfit, ki esperesi utóda Lukács Ödönnek, az egyh. ker. értekezlet fő megalkotójának, feje annak az egyházmegyének, mely az összes egyházmegyék közül legtöbbit tett a Prot. Irodalmi Társulatért, — ezt a két egyházi férfit, a kik Lukács Ödönnel együtt készítették az egyh. ker. értekezlet alapszabályait, együtt ringatták az újszülött bölesőjét, — a mint azt e Lapok május 21-iki számából olvasom — az értekezlet választmányja nem érdemesíté arra, hogy valamelyik albizottságába sorozza.*

Hiszem, hogy egyházunk e két mellőzött, de azért szerintem mégis érdemes tagjának e mellőzés, e tapintatlanság nem fog rosszul esni, s nem bántja őket, a midőn egyenlő elbánásban részesültek egyházkerületünk más, szintén érdemes és ismert nevű munkásaival.

De hagyjuk a reminiscenciákat!

A nmélt. konvent által beterjeszteni rendelt adózási ügyünket felvilágosító adatok készülnek; volt alkalman azokból látni többet, sőt — mondhatom — igen sokat arra nézve, hogy meggyőződjem, miszerint pusztán adózásunknak bár legjobb, leghelyesebb, lehető legigazságosabb reformálásával egyházunkat a pusztulástól meg nem menthetjük.

Ez adatok elszomorító világitásban tüntetik elő szegénységünket s olvasva a Protestáns Irodalmi Társulat buzgó alelnökének a kolozsvári vándorgyűlésen elmondott lélekemelő megnyitó beszédét, — nem szavaiból, de tetteiből, áldozatkészségéből ismerve e beszéd elmondóját — úgy fáj, oly rosszul esik ez adatokra támaszkodva, vele ellentétben állítani, hogy bizony szegények vagyunk és kevesen vagyunk! Állítani vele ellentétben, hogy a kitartásban, a buzgalomban sines rajtunk semmi dicsérni való; hiszen a Protestáns Szemle ugyanazon száma, mely a megnyitó alelnöki beszéddel gyönyörködteti olvasóit, közli a társulat tagjainak névsorát is, kimutatja azok tagdíjhátrányait; e kimutatások igazolják, mily elszégyenítően kevés **a világi tagok száma, mily keveset találunk közöttük egyház-**

* Lapunk érdemes munkatársának, mint a kerületi értekezlet egyik *alapító* tagjának, kétségenkívül van joga e szelid szemrehányásra, s tulajdonképpen nekünk még ez is jólesik, mert újabb bizonyossága ez annak a buzgó és jóakarátú érdeklődésnek, melylyel *Ujfalussy Béla* egyházi ügyeinket kíséri s más világi hitsorsosainknak is példát adhat. Különben mi azt hisszük, hogy az a két érdemes férfiú a lajstromból egész véletlenül maradt ki.
Szerk.

kerületi és egyhásmegyei világi embereinkből;* a nagy tagsági díj-hátrány pedig szegénységünk mellett buzgalmunk hiányát is bizonyítja.

Helyzetünk ismerése kötelességünké teszi, hogy egyh. adózásunk reformján kívül más eszközökről, más-nemű intézkedésekről is gondoskodjunk, míg nem késő; eszközökről, intézkedésekről, a melyek életbeléptetésével bajaink megszüntetését eszközölhessük.

Századokon keresztül — az állam helyett — a **népnevelés** kötelességét önerőnkől mi teljesítettük; míg e hazában még „az uralkodó vallásfelekezet“ is, a mi keveset tett, tette azt abból az óriási nemzeti vagyonból, — annak igen parányi részéből — mit e célra a nemzettől e századok folyama alatt nyert, s mi tényleg ma is kezei között van.

És e századokon keresztül áldozatunkat az állam nemcsak nem méltányolta, sőt azt ma, a mikor levél-táraink a történetírók által hozzáférhetőkké lettek, „állami számadások“ mutatják, az állam évi díjakat fizetett azoknak, kik felekezetünket hűtlenül elhagyák, ezeket adott a tőlünk erőszakosan elfoglalt templomoknak katolikus rítus szerinti felszentelésére.** Amikor fejedelmek törekvése arra irányult, hogy a nemzet önállóságát, alkotmányát megszüntetve, azzal mint meghódított tartományával bánják, a mikor a kath. elem és az általa félrevezetett főurak — saját önző céljai eléréséért — megfélekezve a haza iránti kötelességről, nemcsak elnéző volt e nemzetellenes törekvések iránt, de azokat készséggel előmozdítá; a mikor az állam-hatalommal szövetségelt egyház, a szuronynyal frigyre lépett pásztorbot a protestántizmussal együtt a nemzet megsemmisítésére is törekedett; a mikor ugyan egy haza gyermekei gyilkolták egymást hitökért, e szomorú időszakban nemzeti missiót teljesítettünk iskoláink fentartásával. Ez iskolákat csak mi gondolhattuk, annak ápolói csak mi lehetünk; megtartottuk vele magyar nemzetünket.

Az idők — Istennek hála — változtak; a vallásos eszmékért való küzdelmet a nemzeti törekvések váltották fel s úgy a régiek, mint a legújabb kor története megtanítá fejedelmeket, de megtanítá a nemzet fiait is, hogy ily korszak visszatérése káros s hogy hazánk érdekében egyedüli teendőnk oda hatni, hogy a hazai területen élő fajok minél előbb egy erős nemzeti állammá jegecesedjenek.

Hazánk annyi küzdelem, annyi szenvedés után kivívta önrendelkezési jogát s bárminő politikai párt kerüljön uralomra, annak képviselői, s kormányférfiainak kell, hogy nem évtizedek, de századok mulasztásait siessenek helyre hozni minden tekintetben, különösen pedig, hogy a magyar faj supremáciáját s a nem magyar faj magyar hazafias nevelését eszközölje; **es indokból az államnak kesébe kell vennie minden áldosat árán a népnevelést.**

Mi protestánsok jól tudjuk, hogy az önfentartás joga, képessége s maga a tényleges önfentartás jele és feltétele az autonómiának és csalogdik az, ki elfogadja azon véleményt, hogy az állam általi teljes ellátással az autonómiát megőrizheti; de a mikor már ma egyházaink nagyrésztében a néptanítók fizetését az

* Ime, egy újabb vád — és pedig világi férfú tollából — a világiak ellen! Vajha meghallanák és gondolóra vennék ezt mindazon hitsorsosaink, kiket a Teremtő bőven megáldott erkölcsi, szellemi és anyagi talentumokkal, de ezeket egyházunk érdekében még eddig nem értékesítették.

Szerk.
** Lásd: dr. Acsádi Ignác: Magyarország Budavár visszavétele korában. Közölve az állam által segélyezett convertiták nevei, ezek nem magyaros hangzásából ítélve, jólesik hinni, hogy nem kálvinisták voltak.

állam pótolja, a mikor nincs meg a lehetőség sem arra, hogy e tanítók törvény által rendelt korpótlékát mi fizessük, hanem fizetni fogja azt az állam; a mikor még nagyobb egyházaink is csak úgy képesek — mire okvetlen szükségök van — iskoláikat szaporítani, ha az új tanítói állás kiadását az állam viseli, — alig hiszem, hogy beszélhetünk komolyan arról, hogy már ma is teljes a mi autonomikus jogunk iskoláinknál. És miután hazai viszonyaink azt teszik kívánatossá, hogy a hazában lakó minden gyermeket a magyar állam neveljen jó magyar állampolgárnak, hogy szegény felekezetünk a népnevelés terhe alól lehetőleg — legalább jórésztben — felszabaduljon s minden létező erejét egyházunk fentartására fordíthassa: nem haboznám — felekezeti érdekeink biztosításával — minél előbb átadni ref. iskoláinkat a magyar államnak s felírni annak falára: **Magyar állami népiskola.**

Gyermekeink vallásos nevelését pedig eszközöljék tisztességesen javadalmazott, minden anyagi gondoktól ment, semmi mellékes foglalkozásra nem szorult, így egyedül hivataluknak és szent hivatásuknak élő lelkeszeink.

Nem veszik ref. tanítóink tölem rossz néven, világért sincs semmi okom, sem jogom működésüket elítélni, a mikor állítom, hogy a lelkészek által eszköz-lendő vallásos nevelésben egyházanként több sikert látok, mint a mit néptanítóink — nem rajtok álló okokból — előmutathatnak.

Nem rége: olvastam egyik előkelő írónktól, ki egy ma magyar, nem oly rég egészen német város történelméről írva, ezeket mondja: a magyar földnek isteni ereje van magyart teremteni!

Elpusztított bennünket a tatár, másfél évszázadon át nyögtük a török igát, gyilkoltak a német seregek bakói, irtottak a vallási hareok, megtámadta nemzeti-ségünket a latin classicitas, a német tudományosság — és mindezek dacára nem fogytunk el, sőt szaporodtunk.

Nekünk az „egyedüli tiszta magyar felekezetnek“ hivatásunk a magyar föld ezen isteni erejét nevelni, s ezt tesszük akkor, ha — el nem feledve érdekeinket, mely most kétszeresen egy a magyar államéval — e magyar államot minden oly törekvésében, mely a magyar elem gyarapítására irányul, — támogatjuk.

Nagyon jól tudom, hogy nézetem több oldalról megtámadtatásnak lesz kitéve, sőt lesznek sokan, kik e miatt a kárhóztatás vádját mondják reám, — ezek azonban nézetem nyilvánításától vissza nem riasztanak; azt is tudom, hogy államférfiaink — az állam anyagi állapotára hivatkozással s főleg mert nem tartják kenyelmesnek egy még mindig hatalmas testületet háborgatni oly vagyonban, mely bár nem az övék, de azt élvezni kellemes dolog — nem szívesen vennének az állam terhére újabb terhet, azt, mit az állam helyett eddig mi hordtunk; de mert éppen a népnevelés államivá tételével vélem elérhetni azt, hogy az állam — más fedezete nem lévén — a nemzet és fejedelmei által e célra adott nemzeti vagyont rendeltetésére fordítsa, s ez intézkedéssel vélem elérni azt, hogy e nevelésre adott vagyon rendeltetési céljára fordítatván, minden felekezet egyházait saját erejéből tartsa fenn; ezzel hiszem, hogy közelítünk a ma még csak a törvény betűiben levő vallási egyenlőség és viszonyossághoz is.

Igazságos alapon készített **egyházi adósági reform, a népnevelés államivá tetele**, — ha ezeket elérjük s önerőnk teljesen egyházaink fentartására fordítjuk: ekkor nem felhetünk a jövőtől, bár kevesen vagyunk és szegények vagyunk!

Ujfalussy Béla.

KÖZÉLETÜNK.

Falusi levelek.

VI.

Bár közelebbi zsinatainkat megelőzőleg sok javaslatok, hírlapi értekezések s előmunkálatok egyengették a teendők útját, mégis az bizonyult be, hogy nem voltunk elég készek teendőink ismeretével. Azonban legvitálisabb kérdéseinken túl estünk ugyan, de még sok teendők várnak reánk, tehát készüljünk a jövő zsinatra.

Midőn látjuk az emberi társadalom rohamos haladását, protestáns egyházunk hivatását tagadnók meg, ha nem törekednénk a folytonos fejlődésre, egyházi életünk tökéletesítésére s nem igyekeznénk oly szükséges és rendszeres újításokat behozni, melyek egyházunk testének erősítésére, összetartozandóságunknak bebizonyítására szolgálnak. Eddigelé zsinati munkásságunkat lefoglalta a közigazgatási és igazságszolgáltatási törvény hiányának pótlása, közalap megteremtése, lelkeszi gyámi és nyugdíjintézet megalakítása. jelenben már folyamatban van a nagy fontosságú, sőt látérdekünk feltételező egyházi teher viselésének rendezése. Reméljük, hogy a következő zsinaton oly kipróbált módozatot fogunk látni, mely mind egyházi hiveink, mind behivatalnokaink anyagi helyzetére kedvező intézkedésű törvények alkotását eredményezi.

Közelebbi egyházkerületi gyűlésünkre a nagybányai egyházmegye egy indítványos kérelmet terjesztett fel az *egységes liturgia behozatalára*, kérvén az egyházkerületi gyűlést, hogy a konventen ezen tárgynak jövő zsinatunkra előkészítését vétesse munkába.

Foglalkozunk ezen kétségtelenül mindenkor, de különösen újabb időnkben nagy fontosságú s egyházi életünk kinyomatát magán viselő tárgy előkészítésével.

A liturgia rendezésének szükségét régen belátta már a tiszántúli egyházkerület, évtizedekkel ezelőtt megbizta esperesi karát, hogy készítsen egy Agendát, melylyel legalább a sákramentumok egyforma kiszolgáltatása biztosítva lenne; többször meg is sürgette e munkálat végrehajtására az esperes urakat, de érthetetlen okokból a munka mindeddig késik az éji homályban. Célravezetőbb lett volna két alkalmas egyént bízni meg a munkával, az esperesi kar aztán megbírálta volna s ily alakjában tétetett volna az egyházkerület asztalára. Itt is bebizonyult az az általános tapasztalat, minél nagyobb számu küldöttségre bízatik valami munka, annál nehezkesebben halad, vagy végkép el is marad.

Mint egyetemes magyar református egyház egyé akarunk forrni, egy törvény alatt állunk mint ennek tagjai, az összhangot zavarja ugyan még Erdélynek többnemű specialitása, de hiszem, hogy fokozatosan — habár lassanként — elfognak enyészni a rendet zavaró és alkotmányunk szellemével össze nem illő kiváltságok.

Kétségtelen, hogy egységünknek lényeges tényezője lenne az egyforma liturgia. Azt hiszem nem kell felsorolnom a különböző vidékek, oly sokféle vallásos szertartásait, mindnyájan tudjuk kik több egyházmegyékben megfordultunk, hogy csak a vasárnapi közös istentiszteletben is mennyi eltérő mozzanatok vannak s ha ez nekünk feltűnik, bizonyára még jobban felkelti az egyszerű nép csodálkozását, gyakran kérdés merülhet fel nála, vajjon olyan kálvinisták-e azok mint ő? Hát még a többi szertartásokat tekintve majdnem azt a példabeszédet alkalmazhatjuk: a hány ház, annyi szokás.

Nem akarok ez alkalommal bírálatot mondani, egyik vagy másik helyi gyakorlatról, nem is célozom javaslatba hozni a különféle szertartások elhagyását, vagy általánossá tételét: csak rá mutatva a szükséges egysegítésre, elmondom röviden, hogy a munkálat keresztül vitelét miképen gondolnám leghelyesebbnek.

A konventi elkötség felhivná minden egyházmegye esperesét, hogy az egyházmegyéjében szokásos különféle vallásos szertartások módozatait, p. u. a templomi istentisztelet, urvacsora osztás, keresztelek, esketés, konfirmáció, a temetések annyira eltérő szertartásairól s általában ezek körébe eső szokásokról készítsenek és küldjenek be kimerítő jelentést; ezen esperesi jelentéseket aztán két vagy három tagu küldöttségnek adná ki a végett, hogy azokból egy közös, az egész magyar református egyházban alkalmazandó szertartási rendszert készítsen, azt tegye közzé, hogy minél többeknek alkalmuk legyen észrevételeiket, vagy módosítási javaslataikat egyházi lapjainkban előterjeszteni s az ily bírálaton átment munkát vegye fel a következő zsinat tárgyai közzé, a hol aztán egy általánosan kötelező liturgiát törvényileg kellene megállapítani.

Mi a keresztyéni szabadsággal e téren nagyon elkalandoztunk s lelkesztársaink önkényesen úgy járnak el a szertartások végzésében, hogy vagy a régi — valljuk meg — erőteljes bár, de nem a mai korba illeszthető szertartási beszédeket, imákat használják; vagy pedig maguk által készített, talán nagyon is tetszelős alakú, de nem bibliai alapon épített liturgiát alkalmaznak. Ezt a túlvitt szabadságot korlátoznunk kell s e végre nincs hathatósabb eszközünk, mint a törvényileg megállapított egyforma liturgia, ezzel biztosítva lesz szertartásaink egysége, igazolva és mintegy megpecsételve a magyar evangéliom szerint reformált egyház hiveinek testvéri összetartozandósága s ez intézmény kétségtelenül kedvező hatással lesz a vallásosság erősítésére is.

S—s.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

60. Adatok

a fűzesgyarmati ev. ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

Jövedelem forrásait képezték még hajdan az egyháznak: az u. n. szüret alkalmávali

1. Borcantatio, mely szokás, mint a curatori számadásokból kitűnik, legelőször 1793-ban vette kezdetét, sokszor számottevő összeget adott be, mivel az Urvacsora osztáshoz szükségelt bormennyiségen kívül a fennmaradt rész eladatott. Így p. o. 1793-ban gyűlt abból 48 frt, 1806-ban 53 frt 16 kr., 1810-ben 75 frt, 1811-ben 69 frt stb. Volt eset, kivált a régiebb időben, mikor a szüreten gyűlt bormennyiség teljesen eladhatott, több buzgó egyháztag előre biztosítván egyes alkalmakra az Urvacsorájához megkívántatott borszükségletet. Mikor szünt meg ezen borcantatio, feljegyezve nem találom. Annyi bizonyos, hogy közvetlen elődöm idejében már nem volt szokásban.

2. Az u. n. *ágybér*. Itt látjuk már a mezőgazdasági kedvező viszonyok megszűntével az anyagi erő hanyatlását, mert amire fentebb nyomot nem láttunk, itt már rendszeres egyházi adókulcsesal találkozunk, melynek elismerésre méltó jellege: a birtokarányosság.

Biztosra vehető, hogy az adózási rendszert a Gacsári István idejében léptették életbe, mivel mint fentebb említém a múlt század végén s e század elején gazdagon buzgótt jövedelemforrások az ő idejövetelek (1818) már elapadtak, s így szükségét érezték a hívek annak, hogy egyházuk és iskoláik fentartására adó alá adják magukat. Ez adókules szerint: „minden ágytól fizettetik bizonyos meghatározott mennyiség pénzben és termékekben: búzában, árpában és nádban. Minden ágy fizet 50 krt váltóban, a földes emberek pedig ezenkívül még minden fertály földtől „coquia-pézt” neve alatt (mert minden földes ember tartozott régente főzni az oskolai tanítóknak, amint a zámadásokban is látható) 16 krt és így 1 vfrtot és 6 krt; továbbá minden ágyszám különbség nélkül minden fertály földtől fizet 1 véka búzát, 1 véka árpát; a földetlen emberek minden háztól fizetnek 1/4 véka búzát és ugyanannyi árpát. Nád minden különbség nélkül földestől, földtelentől fizettetik házsám szerint 7 kéve.” Ez adókules volt érvényben 1887-ig. Továbbá

3. A halottak felett való harangoztatásért fizetni szokott *harangdíj*. Egy haranggal való harangoztatásért 30 kr., két haranggal 1 váltó forint, déli harangozásért külön 2 frt. Idegen vallásúak mindenkor a megszabott díjnak kétszeresét fizették, s fizetik ma is.

4. Perselypénzek.

5. Önkéntes ajánlások és adakozások.

6. Kegyes hagyományok és 1817-től kezdve bizonyos „földesúri charitativum”, mely állott évenként 20 váltó forintból, ez összegecske a város pinczéjének évi hasznobéréhez az uraság által csatolt ajánlat volt, de midőn a város az új urbarium ideje óta a koreszmát maga kezelése alá vette, e jövedék is megszűnt.

A 4., 5., 6-ik szám alatti jövedelemre nézve 1835-ben Gacsári István azon indítványt tette az egyh. Előljárátság előtt, hogy mivel az egyháznak sem szántó-földje, (természetesen a belhivatalnokok használatában levőkön kívül) sem szőlőskertje, malma avagy egyéb hasznos hajtó ingatlan vagyona — mint más egyházaknak, nincs, mivel az idézett számok alatti esetleges jövedelmek nélkülözhetők, fedezvén az egyébkénti bevételek az évi rendes kiadásokat, — azokból és a netalán koronként ugyanolyan címen hozzájárulandó adományokból létesítsen az egyház egy állandó alapot, mely aztán kamatjaival apránként szaporodva valami szent célra, vagy orgona készíttetésére, vagy egyik-másik egyházi épület javítására, új iskola építésére stb. fordíttassék.

Ez indítvány elfogadtatván, első alapul tétetett „az állandó cassába azon 250 váltó forint, mely a méltóságos uradalomtól a Peterke mellett kevéssel azelőtt kegyesen ajándékozott szőlőföldnek eladásából bejött.” Nemkülönben az indítványtétel esztendőjében gyűlt harangozások díjösszege, s némely önkéntes adakozás és hagyomány, úgy, hogy mindjárt az első esztendőben a tartalékalapban 376 v. forint és 35 kr. volt. Csakhamar jelentékenyen megnövelte ez alapot a „Fülöpök Testamentoma”. Fülöp János és Péter testvérek ugyanis mag nélkül halván el (az előbbi 1827, az utóbbi 1834-ben) minden vagyonukat — mint önnönmaguk szerzeményét és keresményét, — özvegyeik hálála után az egyháznak hagyományozták. E kettős hagyomány-összeg 2463 v. forint és 6 krra ment. Ezzel már 1837-ben az állandó alap összege 3159 frt s 6 krt tett ki. Alább meglátandjuk, hova fordítottat e tartalékalap összege.

Ma az egyház és iskolák fentartására következő jövedelemforrások szolgálnak:

1. Egyházi és iskolai adó, melyet fentebb már bemutattam. Fizető egyháztalagok (házasok, özvegyek, nem házasok) száma: 1886.

2. 100, illetőleg 105 hold föld — 1200 □ ölével számítva — az u. n. „Egyes-zugi dülőben” — egy tagban. E földmennyiségbe 1861-ben a commasatió alkalmával a volt földes uraság által adományoztatott legelő illetőségül 70 hold, a közbirtokosság által pedig kiegészített 100 holdra, és az 5 hold egy tanítói lakásul vásárolt u. n. „Csák-féle” udvar után járó paseumképen jött az egyház birtokába. E földek 5—6 évre árverés mellett adatnak hasznobérbe többeknek, az innen folyó bevétel — mint az árverés természetéből következtethető — koronként hullámozó összeget képez.

3. Temetők. Három temető helyisége van az egyháznak. Egy a község keleti oldalán u. n. „Nagy-gyepi” temető 7 1/2 hold, — a másik a nyugati oldalon u. n. „folyási temető” 5 holdnyi területű. Mindkettő használatban és befásítva, körülárkolyva van. És a harmadik a déli oldalon 7 hold. Ez már régóta bezárva levő Česka temető, mely a benne kimagasló halomról „Mihály-halmi”-nak neveztetik. Tulajdonképen ebből veszen az egyház némi jövedelmet, amennyiben szintén árverés mellett 5—6 évre adatik ki egyeseknek here alá.

4. A gondnoki szoba mellett egy kis bolthelyiség, mely azonban mivel a középületek közé van építve, gyűlékony vagy robbanó anyagokat is árusítható üzlet-helyiségül ki nem adathatván, csekély hasznobért ad.

5. Faiskola — okszerűen berendezve és kezelve 1890 óta.

6. Halotti harangoztatások díjai (kis harangért 20 kr., középsőért 40 kr., két kisebbért együtt 60 kr., három harangért 1 frt, déli harangozásért 3 haranggal 2 frt; Pompaharangozásért — szintén 3 haranggal — minden meghúzás 2 frt). Idegenek vagy más vallásúak — régi szokás szerint — e harangdíjnak kétszeresét fizetik. Temetkezéseknél a jobbmódú és egyházas érzületű felek szoktak a harangdíjon felül átlagosan 1—10 frtig, ritkább esetekben nagyobb összegű adományt is tenni az egyház részére. A halotti harangozások s ez alkalommal adományok oly szép jövedelmet adnak be évenként (5—600 frt), hogy ha egyházunknak ez a bevétele nem volna, kiadásait újabb kivetés nélkül nem lenne képes fedezni. Ebből törleszté 1888-ban a magyar-földhitel-intézetnél iskolaépítési célra felvett 5000 frtos kölcsönének tőkekamatjait is, minden évben 250 frtot.

7. Perselypénz.

Ide jegyzem a múlt 1896-ik évi bevétel és kiadás mérlegét:

Bevétel pénzben . . .	7526*04 frt
Kiadás „ . . .	7419*04 „
Maradvány: 107*00 frt	
Bevétel búzában . . .	487*08 hectol.
Kiadás „ . . .	487.08 „
Bevétel árpában . . .	465*28 „
Kiadás „ . . .	428*28 „
Maradvány: 37*00 hectol.	

Ebből látnivaló, hogy mi különbség van a „hajan és most” között! s még hozzá iskoláinkra vonatkozólag a törvényhozás és hatóságok is mindig újabb újabb igényekkel, követelményekkel, p. u. tanterem nagyobbítás, felemelés vagy újbólépítés, korpótlék, 15

kros nyugdíj stb. lépnek fel; földműveléssel foglalkozó hiveink pedig hovatovább nyomasztóbb mezőgazdasági viszonyok s teherviselések súlya alatt nyögnek!

Kiválóbb gondnokok. Építkezések. Ingatlanok szerzése és egyéb pénzügyi mozzanatok.

Az egyházi feljegyzésekből úgy látszik, hogy eleinte nem volt az egyháznak külön gondnoka, hanem „az Ekklesiának minden gondja a Prédikátoron kívül a város vagy Helység biráján feküdt.” Ez az oka, hogy minden nagyobb építkezések alkalmával, vagy szent tárgyakon ily feljegyzéseket látunk: „ennek s ennek bíróságában”, mert a bíró volt az egyháznak is hivatalánál fogva curátora, s azt hiszem ez így volt szokásban hajdan más reform. egyházakban is. Gondnokot legelőször Pápai János tétetett az egyházban, kétségkívül az ő lelkészkedése elején kiadott azon superintendentialis rendelet következtében, melynek 5-ik pontja így szól: „mindenféle alamizsnát az ekklesiának curátora vegyen kezébe a templom ajtajai előtt lévő perselyekből. E végből minden ecclesiákban ecclesia curátora vagy gondviselője legyen, a város vagy helység biráján kívül.” Ugyanezen egyházkerületi rendelet 6. és 8-ik pontjában az is meghagyatik, hogy „minden ekklesiában Ecclesia ládája legyen s az ecclesia ládája nem a város vagy helység házában, hanem a parochiában a predikátornál, a láda kulcsa pedig a kurátornál álljon” stb. E rendelet folytán lett első currátorrá: 1764-ben Diviki János. Ennek 2 évi gondnoksága idején épült egy parochia a templom északi oldala mellett — ma a lelkész használatában levő kert dombos részén, — melynek első lakója Pápai János volt, ebben saktak utódai is 1808-ig, amikor egy újabban vásárolt s túl a Gátra vezető utcára nyíló telken ismét új paplak épített Daru Mihály gondnokságában. Részeit 1, részeit 2 vagy 3 évi hivataloskodást végzett több gondnokok után 1790—92-ig Lázár Mihály volt az egyház gondnoka, ő kerítette fel a 2-ik, vagy átalakított templomot. Róla az van feljegyezve, hogy „különös kegyességű jó keresztyén ember volt, ki több ízben jó summákat adakozott az ecclesiának, különösen az oskolás árvagyermeknek könyveinek szükségére, 1810-ben adott 50 frtot.”

Sárándi Bálint 1799—1804-ig; Gyáni János 1804—1807-ig. Ezek voltak, mint fentebb is említve volt — a templom építésekor épített gondnokok. Lázár István 1814—1817-ig. Ő idejében épült túl a gáti leányiskola. B. Tóth Sándor 1821—23. Atyja volt a nemrég elhalt hajdu-sámsoni lelkész Tóth Bálintnak. Ő idejében 1823-ban tartatott Gyarmaton legelőször tractualis gyűlés. Mézáros István 1823—28; gondnoksága alatt épített ki L formára a templom melletti fiiskola. 1836—43-ig Vitárius Pál; ő idejében emeltetett feljebb a papilak s egy szobával s egy pítvarral megtoldatott. Erdős János gondnok volt 1849—51-ig. Ekkor készítették zsaluk a torony felső 4 ablakára 400 frt költséggel.

1851—61-ig Kéki András volt gondnok, „ritka becsületes, fáradhatatlan szorgalmú s takarékos hivatalnok, kinek szolgálati ideje alatt épültek egyházi épületeink romladosaiból ki.” Nevezetesen 1852-ben épült a nagyobb fiiskola a piaetéren, itt van két tanterem, a rektori és a közép fiiskoláé, északi részén pedig a rektor 3 szobából álló, kamrával, pincével ellátott lakása van. Került ez épület 4843 váltó forint 14 krba. A pince később 1888-ban épített a rektori lak kamrája alá. A fentebb említett „állandó cassa” vagy tartalék-alap összes pénzkészlete ez iskola

és tanítói lakás építésének költségeire fordítottat s így a tartalék-alap is megszűnt s fájdalom! újabb nem létesített. 1854-ben a templom teteje újonnan zsindelyeztetett 100.000 zsindely használtatván fel, a hibás fedélfák is kijavítottak; került 2790 v. frt 45 krba. 1855-ben régi ócska, kisebb fiiskola utcára eső része feljebb emeltetvén s tanítói lakká fordítottván egy tanteremmel s kamrával megtoldatott s új tető alá vétetett 1128 v. frt 23 kr. költséggel. Ugyanezen évben a folyási temetőben csőszház épített. 1856-ban az imént említett kis fiiskola udvarán istálló s a gyermekek részére szükséghely épített s az iskola udvara deszka kerítés közzé vétetett. 1857-ben a templom kívül-belől kimeszeltetett, a toronynak zsindely teteje zöld színre festetett. a templom környéke téglaburkolattal körülvétetett 3655 v. frt 11 kr. költséggel. 1859-ben a templom keleti oldala mellett eső András-féle ház árverésen megvétetett s lelkészlakká alakítottatott 2208 o. é. frt 57 kr. kiadással. Az eddigi lelkészlak leányiskolává alakítottatott s ma a középleány-iskola tantermét s a tanító lakását foglalja magában. 1861-ben vétetett meg a Csák-féle feludvar 200 o. é. frton s épített a nagy fiiskola udvarán az ol. 1862-ben Kiss Gábor gondnokságában vétetett meg a Csák-féle udvar másik fele; ára nincs megnevezve. Ekkor tartatott itt az egyházmegyei gyűlés is. 1863-ban épült a lelkészlakon az istálló s kamara; költség nincs megnevezve. Az 1863. évi nagy szárazság szülte inséges évben az egyház belhivatalnokait nem lévén képes miből fizetni, a magyar földhitelintézetől kölcsönzött 1500 frtot, melyet 5 év alatt azonban letörlesztett. 1867—1872-ig gondnok volt Varju János; mindjárt első évében történt, hogy tornyunk teteje vihar által július 28-án ledöntetett, amely rézzel fedve s aranyozással díszítve nov. 23-ára fel is építettet, került 5652 o. é. frt 03 krba. Ez összeg kivetés útján jött be az egyház tagoktól ily kulcs alapján: minden fertály föld után fizettetett 5 frt; zsellérlegelő után 2 frt, legelő nélkül házzal bíró 1 frt, csupán szőlőfölddel bíró egyháztag 40 krral rovattatott meg. 1868-ban épült a gáton-túli leányiskola s tanítói lak 4000 o. é. frtért. Ezt és a toronytetőt is Cziffra József nevű szolnoki ács s vállalkozó építette. 1872—73-ban a Csák-féle udvaron a kántor-tanítói lak felépített 1802 o. é. frtért, a nagyobb fi- és két leányiskola növendékei részére szükséghely készített.

Szilágyi Márton.

(Vége köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Tisztelettel kérjük Lapunk munkatársait, hogy a nyári két hónap (július és augusztus) alatt a Lap szellemi oldalát illető minden küldeményeiket a püspök-ladányi ev. ref. lelkészi hivatalhoz szíveskedjenek címezni.**

— **Imaház felavatása.** A debreceni városi szegényház imatermét f. hó 10-én szentelték föl ünnepélyes istenitisztelettel. Jelen voltak a szegényeken kívül a városi előljáróság, a nőegylet választmányi tagjai Veresné Szathmáry Teréz elnökkel, továbbá az imaház áldozatkész felszerelői: Lengyel Imre, alsó-szabolcs-hajdúvidéki egyh. megyei gondnok és Márk Endre kollégiumi s egyh. kerületi ügyész; végül a közeli kertségek és tanyák lakói szép számmal. A vendégeket az intézet udvarán *Roncsik Lajos* városi tanácsos és szegényügyi bizott-

sági elnök üdvözölte, mely után a közönség bevonult a tágas imaházba, mely zsúfolásig megtelt. A fiszharmoniumon Kovács Mihály orgonista-kantor játszott s vezette az éneket, mely megható módon szállott fel az egek urához. Majd *Hajdu Zsigmond* püspöki titkár lépett a szószékre és magas szárnyalású ima után Zsolt. CL. 1-4. versei alapján lendületes és rendkívül hatásos beszédet tartott. Ugy a beszéd tartalma, mint az előadás mindenkit mélyen megindított. A közönség emelkedett érzéssel hagyta el az imaházat, mely azért is fontos reánk reformátusokra nézve, hogy benne nem pusztán a városi szegényház lakói, hanem a körülötte lévő tanyák és kertek nagyszámú ref. népe is nyer lelki táplálékot. Báresak a többi debreceni telepeken is állítana az okos előrelátás és vallásos buzgóság a hívek számára imaházakat!

— **A debreceni ev. ref. felsőbb leányiskolából.** Örvedetes tényeket regisztrálunk örvendő szívvel. A debreceni ev. ref. felsőbb leányiskolában, valamint a vele kapcsolatos elemi leányiskolában a jövő 1898/9. isk. évtől kezdve életbe lép a korpótlék. Így határozta ezt el egyhangú lelkesedéssel egyfelől az igazgató tanács, másfelől az e hó 10-én tartott gyűlésében a presbyterium. Az elemi iskola tanítónőinek korpótléka a törvény által megszabott 50 frt, a felsőbb leányiskolában 60 frt, Kalocsa Róza igazgatónőnek 80 frt, Dóczy Gedeon igazgatónak, valamint az ének-zene és hittanárnak 100—100 frt. Kétségtelenül mindezt nemcsak a törvény, hanem az iskola jólforgott érdeke is követeli, még pedig — mint Kiss Albert igazgató tanácsi elnök nyomatékosan és okadatolva hangoztatta a presbyteriumban — a lehető legsürgősebben. Minden késedelem veszélyel jár, főként ha tudjuk, hogy mily agitációt fejt ki és tért foglal hovatovább Debrecenben a növevelés körül is a katolicizmus a mi iskolánk közvetlen szomszédságában emelkedő zárdai intézet által. Nem tanakodnunk, nem bizottságosoznunk, hanem gyorsan tennünk kell! Nemesak fel kell tartanunk növevelő iskolánkat a mostani niveau, a melyen — a miniszteri jelentés szerint — a hasonló rangú állami intézetekkel minden tekintetben kiállja a versenyt, hanem elodázhatatlan szükség épen Debrecenben s kivált a jelen viszonyok között annak továbbá fejlesztése is. Ismételten hangoztatjuk, hogy felsőbb leányiskolánknak tanítónőképzővel leendő kibővítése immár nemcsak nemzeti s közművelődési, hanem a legsürgősebb hitfelekezeti feladata a kálvinista Rómának, ha csak a katolikusok által itt a mi ősi s legnagyobb fészünkben is rövid idő alatt tulszárnyaltatni nem akarunk. *Vae victis!* — Két tanítónő választása is volt a múlt napokban a felsőbb leányiskolában. Az egyik állásra, a meghalt Veszprémy Irén helyére, *Zalay Emma* okl. polgári isk. tanítónőt választották meg oly kötelezettséggel, hogy tartozik a német nyelvmesternői vizsgálatot is letenni. A másik állást, az eltávozott *Kegyés Zsuzsanna* helyét, *Kovács Sarolttal* töltötték be.

— **Epilog az orsz. tanáregyesületi közgyűléshez.** Megtörtént, elmúlt az orsz. tanáregyesületi közgyűlés, de sok tanúsággal, különösen reánk reformátusokra nézve. Vannak felemelő, de vannak leverő tanúságai. Felemelő tanúsága pl. az, hogy a kálvinista öserő, ész, szellem előkelő, sőt a legelső helyet képes elfoglalni, úgyszólván dominálni olyan széleskörű és kiváló te-tü-letben is, minő az orsz. tanáregyesület. Csak *Beöthyre*, *Hegedüsre*, *Dóczy Imrere*, *Géresire* stb. és a ő közgyűlési szereplésekre kell visszatekintenünk, hogy büszkeséggel és dicsekvéssel teljék el a szívünk. Felemelők

voltak, de azt hisszük minden tartósságra való kilátás nélkül, csak mint puszt. fehérasztal melletti fellobbanások, azok a kétségtelenül szép, formás és hatásos pohárköszöntők is, a melyek a ref. egyház és főiskola által adott másodnapi ebéden *Beöthy Zsolt*, *Bódiss Jusztin*, (*bencés*) *Hegedüs István*, *Balogh Ferenc* és *dr. Wolafka Nándor* ajkairól elhangzottak és a melyek a ref. és róm. kath. felekezetek közötti egyetértést és testvériséget éltették s ünnepelték. Benne volt ezen dictiókban múlt, jelen és jövő, kiszínezve, összefonva a hangulat derűjével s a kölcsönös előékenységgel édesen csengő szavaival. A közönség el volt ragadtatva, éljenzett, tapsolt, — az augurok pedig egymás szeméibe nevettek. Beh édes, nagy testvérek is vagyunk mi a fehér asztal mellett! Általánosan feltűnt, hogy *dr. Wolafka Nándornak* a ref. egyházat éltető beszédére a ref. papok közül senki sem adta meg a méltó választ. Ez sokaknak bizonyos keserű ízt hagyott szájukban az ünnepi ebédből. — A mindenfelől összesereglett tanárok nagyrésze soha látta Debrecen és híres kollegiumát. A város modern átalakulása és fejlődése általános meglepetést keltett. Sokan még a régi alföldi várost vélték benne föltalálni és kellemesen csalódtak. A kollegium külseje, a sokat emlegetett várnégyszög-épület is közbámulat tárgya volt, de már belső el- és berendezését illetőleg a mai finnyás tisztasághoz s az iskola és egészség minden követelményeinek megfelelő, célszerű építkezés, berendezés és felszereléshez szokott szem nem talált magának kellemes nyugvópontot. E részben bizony csak elmaradottságunkat mutathattuk be. Szétszórt tantermek, ósdi iskolapadjaink, a poros, sötét, pókhálós és piszkos helyiségek határozottan kellemetlen benyomást tettek az érdeklődő szakszemlélőkre, úgy, hogy ha a kollegium hírnevére féltékenyek vagyunk, itt mielőbb — bárminemű áldozattal is — gyökeres reformokat s átalakításokat kell véghezvinnünk. De hát miért habozunk, miért félünk még mindig az állam beruházási segélyétől, melyet minden kötelezettség, minden föltétel nélkül adna, csak akarnunk kellene!? Sokat vártak a tanárok nagy könyvtárunktól és el nem titkolható esá-lódással látták annak szűk, alacsony s a könyvek száma és értékéhez képest szomorúan szegényes hajlékát. A könyvtárhelyiség kérdése most van napirenden. Kívánatos, hogy minél előbb és pedig hosszú időre közmegelegedéssel oldassék meg! Még csak azt említjük fel, hogy az ország tanárai rendkívül esudálkozta azon indolentia felett is, melylyel olyan történelmi emlékek helyek iránt viseltetünk, minő pl. a kollegium oratoriuma. Schol egyetlen táblácska, egyetlen fölírásocska nem jelzi, hogy minő nevezetes ország, sőt világraszóló események történtek ott 1849-ben. Hogy is mondja a költő: *Ki multjára érzéketlen!* stb. Csak nem fogunk örökké érzéketlenek maradni!?

— **Tájékoztató** a kolozsvári ev. ref. kollegium elemi iskolájába, főgymnasiumába, internatusába és ezzel kapcsolatos konviktusba való felvételtől — **1. Beiratás.** E beiratás rendes ideje szeptember 1—3. napja. A főgymnasium első osztályába felvétetnek első sorban azok a tanulók, a kik a kollegiumi negyedik elemi osztályt legalább jó eredménnyel végezték. Ezek a tanulók kötelesek már szeptember 1-én beiratkozni, mert már szeptember 2-án a más iskolákból jövők is felvétetnek. A tanulók a beiratásnál szülők vagy gyámjaik kíséretében jelennek meg s az itteni tanulók értesítőjüket, máshonnan jövők bizonyítványaikat hozzák magukkal. A szeptember 3-dika után jelentkező tanuló esakis a késedelem igazolása után vehető fel. **2. Inter-**

natus és konviktus. Az internatusba felvehető elemi iskolai (3. és 4. osztályba i-), főgymnasiunai tanulók és egyetemi hallgatók, első sorban tanárjelöltek. Az internatusban csak olyan ifjak vétetnek fel, a kik a konviktusnak is kötelezett tagjai. Az internatusban az ifjak lakást, fűtést, világítást, szobatarakítást, a konviktusban reggelire 3 deciliter tejeskávét 150 gramm zsemlyével, ebédre 3 tál ételt 200 gramm felfehér kenyérral élveznek. Az internatusban és konviktusban részt venni öhajtok kötelesek kéréseiket, még pedig a teljes díjfizetők bizonyítványuk vagy indexük melléklésével, a féldíjas vagy ingyenes helyekért folyamodók értesítőjük vagy bizonyítványuk, szegénységi bizonyítványuk s szülői adókönyve közsélegileg hitelesített másolata hozzácsatolásával, a collegium igazgatóságához augusztus 1-ig benyújtani, hogy a tanári kar és előljároság felvételük tárgyában dönthessen. Megjegyezzük, hogy a féldíjas és ingyenes helyek odaitélésében a tanuló vagyoni állapota, bizonyítványa és erkölcsi magaviselete a mérvadó. Az internatusba felveendő egyetemi hallgatók közül három, mint felügyelő, ingyen konviktusban részesül. **3. Díjak.** Egész évre fizetendő díjak: a) *Tandij:* az elemi iskolában: rendes tandij 15 frt, fél tandij 8 frt, kedvezményes tandij 2 frt; a *főgymnasiunban:* rendes tandij 24 frt, fél tandij 16 frt, kedvezményes tandij 5 frt. — b) *Internatusi díjak:* nagy ágygyal gymnasiun és elemi iskolai tanulóktól: rendes lakásdíj 20 frt, féllakásdíj 14 frt, kedvezményes lakásdíj 8 frt; egyetemi hallgatóktól rendes lakásdíj 24; karikás ágygyal elemi és gymnasiunai tanulóktól: rendes lakásdíj 16 frt, fél lakásdíj 10 frt, kedvezményes lakásdíj 6 frt. — c) *Konviktusban:* rendes fizető díja 100 frt, féldíjas (20 tag) 60 frt, ingyenes (20 tag). A tandíjak és internatusi díjak szeptember és február elején két egyenlő részletben fizetendők be, a konviktusi díjak négy egyenlő részletben: szeptember, november, január és április hónapok elején. **4. Felszerelés.** Az internatusba felvett minden ifjú köteles magával hozni: 1 szalmazsákot, 1 párnát, 1 paplant, 1 ágyterítőt, 3 alsó lepedőt, 3 párnahajat, 6 inget, 6 lábravalót, 6 pár fuszéklit, 12 zsebkendőt, 2 hálóinget, 3 törülköző kendőt és 1 fésűt. **5. A szolga tanulói és a magántanulói rendszer megszűnése.** A beálló iskolai évtől kezdve az internatusban a tisztaság fenntartására és a takarítás végzésére szolgák állíttatván be, a szolga tanulói rendszer megszűnik, s az eddigi szolgatanulók, ha jó bizonyítványuk van, mint kedvezményesek folytathatják tanulmányaikat. Az I—IV. osztály tanulóira eddig kötelező magántanítás is megszűnik, de az igazgatónak jogában áll a szülők különös kérésére bármely tanulóknak külön magántanítót jelölni ki. **6. Vizsgálatok.** A felvételi, pótló és javító vizsgálatok szeptember hó 1—4 napjain tartatnak meg. Javító vizsgálatokat engedélyezhet a tanári kar olyan tanulóknak, a kik egy tantárgyból kaptak elégtelen osztályzatot. A két tantárgyból elégtelen osztályzatot nyert tanulóknak a javítóvizsgálat engedélyezéseért július hó 15-ig „az erdélyi ev. ref. egyházkerület méltóságos igazgató tanácsához“ címzett kérelmet kell benyújtaniok. A *collegium igazgatósága.*

— **Halálozás.** Dr. Szász Béla, a kolozsvári egyetem tudós tanára, Szász Károly és Szász Domokos ref. püspökök testvére meghalt. Az elhunyt férfiú egyike volt legjobbainknak. Mint költő, mint philosoph és mint jó református ember egyaránt maradandó érdemeket szerzett. *Longfellow*-öt ő utánna olvassuk; *Stuart Mill* Logikáját magyar nyelven neki köszönjük. Tagja

volt a Kisfaludi társaságnak, a tudományos akadémiának. Szerkesztett több lapot; 1868—69-ben Marosvásárhelyt a „Székely Hirlap“-ot, később szerkesztette Kolozsvárott a „Kelet“-et. De hű fia volt egyházunknak is s a debreceni zsinaton, mint egyik világi tag és jegyző, bőven kivette részét abból a munkából, melynek egyházunk mai szervezetét köszöni. Otthon Erdélyben karöltve barátjával, dr. Kolosváry Sándorral még azután is mindenütt ott látjuk őt, a hol észre, munkára s kitartásra volt szükség, mindaddig, míg a kór meglepi az erős agyú, nemes szívű s törhetetlen jellemű férfiút s megfoszt bennünket tőle, mire még nagy szükségünk lett volna. Haláláról a család a következő gyászjelentést adta ki: Mély fájdalomtól megtörve jelentik alólirottak úgy a magok, mint a közeli és távoli rokonok nevében, hogy a szeretetben gazdag férj, ki a milyen gyöngéd vő s a családi boldogságban megőszült nagyapa, ép oly önfeláldozó testvér és híven szerető após, sógor és rokon vala, dr. Szász Béla, a m. kir. Ferencz-József tud. egyetem nyugalmazott tanára, a M. T. Akadémia levelező s a Kisfaludi-Társaság rendes tagja, Kolozsvár sz. kir. város tiszteletbeli főjegyzője stb. folyó hó 7-én, élete 59-ik, boldog házassága 30-ik évében, hosszas szenvedés után befejezte szeretetben és tevékenységben gazdag életét. Hült tetemei folyó hó 9-én, d. u. 4 órakor fognak belfarkas-utca 16. sz. lakásáról a ref. egyház szertartása szerint a helybeli köztemetőben örök nyugalomra helyeztetni, rövid ima után. Béke és áldás poraira! Kolozsvárt, 1898. július 7. Dr. Szász Béláné szül. Mentovich Julia, mint neje. János; Anna, férj. dr. Gyarmathy Dezsőné és gyermekeik: Ferenc és Lili; Béla; Irén, férj. Székely Ödönné és gyermekök: Irén; Róbert, Lili, Ilona Erzsé, Domokos, Andor, Fanni, mint gyermekei, illetve unokái. Özv. Horváth Sámuelné, szül. Szász Juliánna, Szász Károly, Szász Róbert, Szász Domokos, mint testvérek családjaikkal, ez utóbbi néh. Szász Gyula családja nevében is. Özv. Mentovich Ferencné, mint anyós, Mentovich Gyula, Mentovich Elek, Mentovich Ferenc nejeikkel, mint sógorok és sógornők. Dr. Gyarmathy Dezső, Székely Ödön, mint vők. Beretvás Ferenc, mint leendő vő.

— **A „Vasárnapi Ujság“** július 10-iki száma külön mellékletül Budapest főváros legújabb nagy távlati képét adja, a budai várhegyről fölvéve. A kép hosszasága jóval meghaladja az egy métert, oly nagy, minőt eddig hazai tárgyról magyar nyomda még nem állított elő. Ezzel kapcsolatban nagy közleményül ad e szám Budapestről „Az új és régi magyar főváros“ címen (képekkel a régi Pestről és Budáról az Országos Képtárban őrzött egykorú metszetek után és a mai Budapestről, legújabb fényképek után). További közleményei: „A bor meg a cégér.“ Költemény Kozma Andortól. — Regénytár: „Dáma.“ Irta Baksay Sándor (Kimmach László eredeti rajzaival); „A kétlábú farkas“ orosz regény. Irta Karazin Nikolajevits Miklós (képekkel). Oroszból fordította Ambrozovits Dezső. — „Egy gyilkosság a cárok palotájában.“ Legújabb adatok nyomán. — „Salomy Jane csókja.“ Elbeszélés. Irta Bret Harte. — „Szent-Iványi Árpád, a tiszai ág. ev. egyházkerület új felügyelője (areképpel). — Fürdőzés és egészségápolás a múltban.“ — „A spanyol-amerikai háborúból (képekkel). — „Reményi Ede haláláról.“ (Stockinger amerikai főkonzul levele). — Irodalom és művészet, Közintézetek és egyletek, Sakkjáték, Képtalány, Egyveleg, stb. rendes heti rovatok. A Vasárnapi Ujság előfizetési ára negyedévre 2 frt, a „Politikai Ujdonságok“-kal együtt 3 frt. Megrendelbető a Franklin-

Társulat kiadóhivatalában. (Budapest IV., Egyetem-u. 4. sz.) Ugyanítt megrendelhető a „Képes Neplap“, a legolcsóbb ujság a magyar nép számára, félévre csak 1 fnt 20 kr.

TARTALOM-JEGYZÉK: A dogma és egyházjog kölesönhatása. Dr. Baltazár Dezső. — Lelkészeválasztási törvényeink. Nagy István. — Nyílt levél. Kovács Sándor. — **Tanügy:** Szegények vagyunk — kevesen vagyunk. Ujfalussy Béla. — **Közéletünk:** Falusi levelek. S—s. — **Adatok** a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 60. Adatok a fűzes-gyarmati ev. ref. egyház történetéből. Szilágyi Márton. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társak: **Eröss Lajos** és **Bartha Béla dr.**

Pályázat

az angyalosi lelkészi állomásra.

A szatmári egyházmegyében fekvő, IV-ed osztályú, hivatalosan 472 ftrra értékelt javadalmú *angyalosi* lelkészi állomásra a pályázatok augusztus 7-ig beadandók. Az állomás 1899. április 24-ikén elfoglalandó. Az első év kegyeleti jövedelme az özvegyet illeti. Pályázatok a szatmári esperesi hivatalhoz (Györtelek) küldendők.

Debrecen, 1898. jul. 10.

püspök helyett
Zsigmond Sándor,
egyh. kerületi főjegyző.

Pályázat

mennyiség- és természetani rendes tanári állásra.

A *hódmező-vásárhelyi* állami segélyben részesülő ev. ref. főgymnáziumban egy *mennyiség- és természetani* rendes tanszékre pályázat hirdettetik. Megjegyezzük, hogy a megválasztott tanár kitűzött tanszaka mellett szükség esetében a tanszakával rokon más tantárgy tanítására is köteles vállalkozni.

E tanszék betöltése a fentartó egyházi előjáróság kijelölése alapján a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi miniszterium jogkörébe vág.

A rendes tanári szék javadalmazása: 1200 fnt törzsfizetés; 250 fnt lakbér és öt ízben emelkedhető 100—100 fntos ötödéves pótlék, évnegyedenkénti részletekben előre kiszolgáltatva. Megjegyezzük, hogy főgymnáziumunkban a lakbérén és ötödéves pótlék-illetéken felül van *négy* 1400 és *négy* 1600 fntos törzsfizetéssel díjazott tanszék, a melyekre a fokozatos előléptetés alkalomadtával történhetik.

Ha a tanszékre esetleg okleveles tanár nem választatik, egy vagy két évre *helyettes tanár* alkalmaztatik. Ennek díjazása: 900 fnt, szintén évnegyedenkénti részletekben előre kiszolgáltatva.

Úgy a rendes, mint netalán a helyettes tanári állásra csak ev. reform. vallású egyén választatik meg és egy évi próbaidő után rendszeresítettik. A megválasztott *rendes tanár* az országos tanári nyugdíjintézetnek a törvény értelmében jogos és kötelezett tagja és hivatalt a f. évi aug. hó végén és pedig a szaktárgya köréből választott később tartandó székfoglaló értekezéssel köteles elfoglalni.

A pályázók végzett tanulmányukat, képesítettségüket, vallásukat, életkorukat, egészségi állapotukat, eddigi szolgálatukat és hadkötelezettségüket igazoló okleveleiket és igazolványukat *f. évi aug. hó 10-éig* bezáróan a hódmező-vásárhelyi ev. reform. egyház lelkész-elnökségéhez küldjék be.

Hódmező-Vásárhelyen, 1898. jul. 10-én.

Fuháss Mihály,
főgondnok.

Szabó János,
az ev. ref. egyháztanács
lelkész-elnöke.

A *mező-túri német-magyar* tanszékre, melynek pályázati feltételei jun. 18-iki számunkban voltak közzétéve, a pályázat *aug. 1-ig meghosszabbítottik.*

2—2

Pályázat tanári állásra.

A sárospataki ev. ref. főgymnáziumban a *magyar és latin nyelv* tanításával összekötött *rendes* tanári állásra pályázat hirdettetik. Pályázhatnak *első sorban* olyan ev. ref. vallású egyének, kiknek a *magyar és latin* nyelvből középiskolai tanári képesítésük van. A tanszék évi javadalmazása 1100 fnt alapfizetés, 300 fnt lakaspénz és öt évenként *négy* ízben emelkedő 100 fnt korpóllék. A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja. Tanóráinak száma 18—20. A pályázni kívánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesítésökre s eddigi szolgálatukra vonatkozó okmányokkal felszerelt s a főtiszt. egyházkerületi közgyűléshez címzett kérvényeiket folyó *1898. augusztus 10-ig* a sárospataki ev. ref. főgymnázium igazgatóságához nyújtsák be. A tanszék betöltése az 1898. évi *őszi* egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni s a megválasztott tanár tanszékét 1898. október 1-én tartozik elfoglalni. A mennyiben azonban képesített tanárok az állásra nem pályáznak, *másod sorban* pályázhatnak a kihirdetett állásra olyan végzett tanárjelöltek is, kik a nevezett szaktárgyakat hallgatták, de még azokból oklevelet nem szereztek; az ezek közül *ideiglenesen* megválasztott *segédtanár* évi fizetése 1000 fnt lesz s állását 1898. szept. 1-én tartozik elfoglalni.

Végül, a mennyiben sem a rendes, sem az ideiglenes tanári állásra pályázók nem volnának, vagy a főtiszteletű egyházkerület a jelentkezők közül nem választana, *harmad sorban* pályázhatnak a rendes tanári állás elnyeréseért olyan ev. ref. vallású, a magyar és latin nyelvi tanszaból oklevéllel bíró tanárok is, kik állásukat csak 1899. év szeptember 1-én foglalhatják el. Az ilyen pályázók is folyó 1898. aug. 10-éig tartoznak kérvényüket benyújtani, mert megválasztásuk az 1898. évi őszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni.

Sárospatak, 1898. június 27.

Szinyei Endre,
gymn. igazgató.

2-2

Pályázat tanári állásra.

A *máramaros-szigeti* államilag segélyezett ev. ref. főgymnasiunban megüresedett *mathesis-természettani* rendes tanszékre pályázat hirdették. A tanszék betöltésének joga a nagyméltóságú m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter urat illeti.

A tanszék díjazása évi 1200 frt törzsfizetés, 200 frt lakbér és a megfelelő 100 frtos ötödéves korpótlék; a törzsfizetés idővel egészen 1600 frtig emelkedhetik.

A kinevezendő tanár köteles szaktárgyaiból, esetleg az ezzel rokon tantárgyakból hetenkint 20—21 órát tanítani.

Pályázhatnak tanári képesítéssel bíró ev. ref. vallású egyének. A pályázati kérvények anyakönyvi kivonattal, a képesítést, eddigi tanári esetleg irodalmi működést, valamint a katonai szolgálat teljesítését igazoló eredeti okmányokkal és a megfelelő életrajzi adatokkal felszerelve, szabályszerűen felbélyegezve és a nagyméltóságú vallás és közoktatásügyi miniszteriumhoz címezve folyó évi *augusztus hó 15. napjáig* alólirott-hoz küldendők be.

Azon esetre, ha nem okleveles tanár nevezetné ki, úgy ez, mint segédtanár 800 frt évi fizetés és 150 frt lakbérrel alkalmaztatik.

M.-Szigeten, 1898. évi július hó 3-án.

Héder János,
lyceumi h. felügyelő gondnok.

Pályázat tanári állásra.

A *máramaros-szigeti* államilag segélyezett ev. ref. főgymnasiunban megüresedett *német-nyelv-bölcsészeti* rendes tanszékre pályázat hirdették. A tanszék betöltésének joga a nagyméltóságú m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter urat illeti.

A tanszék javadalmazása évi 1200 frt törzs-

fizetés, 200 frt lakbér és a megfelelő 100 frtos ötödéves korpótlék; a törzsfizetés idővel egészen 1600 frtig emelkedhetik.

A kinevezendő tanár köteles szaktárgyaiból, esetleg az ezzel rokon tantárgyakból hetenkint 20—21 órát tanítani.

Pályázhatnak tanári képesítéssel bíró ev. ref. vallású egyének. A pályázati kérvények anyakönyvi kivonattal, a képesítést, eddigi tanári, esetleg irodalmi működést, valamint a katonai szolgálat teljesítését igazoló eredeti okmányokkal és a megfelelő életrajzi adatokkal felszerelve, szabályszerűen felbélyegezve és a nagyméltóságú vallás és közoktatási miniszteriumhoz címezve folyó évi *augusztus hó 15. napjáig* alólirott-hoz küldendők be.

A kinevezendő tanár jogosított és kötelezett tagja az országos tanári nyugdíjintézetnek.

Azon esetre, ha nem okleveles tanár nevezetné ki, úgy ez, mint segédtanár 800 frt évi fizetés és 150 frt lakbérrel alkalmaztatik.

M.-Szigeten, 1898. évi július hó 4-én

Héder János,
lyceumi h. felügyelő gondnok.

Pályázat tanári állásra.

A *hajdú-böszörményi* ev. ref. hat osztályu gymnasiumnál a *mennyiségtan—rajzoló mértan* rendes tanári tanszékre pályázhatni.

A választandó rendes tanár évi díja lakbérrel együtt 1400 frt és 50 frt ötödéves korpótlék az egyház pénztárából három havi előleges részletekben; egy évi sikeres működés után állandósítatik.

A hivatalba lépő köteles tagja lesz az országos tanári nyugdíjintézetnek, de az 5% fentartói díjat is az egyház viseli.

Ev. ref. vallású egyénekén kívül, ág. hitv. egyének is figyelembe vétetnek.

Nem okleveles csak helyettes minőségben alkalmazható 1000 frt évi díjjal, ha azonban sikeresen működik s oklevelét megszerzi az egy év alatt, úgy a rákövetkező tanévben már 1400 frt fizetés mellett, mint rendes tanár állandósítatik.

A pályázók életkorukra, vallásokra, tanulmányaikra, képesítésükre, egészségükre, eddigi szolgálataikra, katonai kötelezettségükre vonatkozó okmányaikat *folyó évi augusztus hó 1-ig* a gymn. Igazgató Tanács elnökének küldjék be.

A megválasztott tanár auguszt. hó végén tartozik hivatalát elfoglalni.

A h.-böszörményi ev. ref. hat osztályu gymn. Igazgató Tanácsának 1898. évi július hó 3-án tartott gyűléséből.

Sóvágyó Gábor,
főgondnok-elnök.

1-3